

Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja i Unutarnji grad Osijek

Autori na primjeru Jeronima baruna Ljubibratića od Trebinja (Dubrovnik, 1716. – Beč, 1. studenog 1783.) analiziraju složene strukture političkih, vojnih, gospodarskih i vjerskih odnosa kao i sveukupne svakodnevice u Osijeku 18. stoljeća. Osijek je bio podijeljen na tri komorske civilne općine: Unutarnji grad, Gornji grad i Donji grad te vojnu utvrdu kojom je neposredno upravljala vojska. Premda upravno podijeljeni, civilni i vojni aspekti bili su isprepleteni. Slučaj Jeronima Ljubibratića u Osijeku je zoran primjer tog turbulentnog života obilježenog čestim sukobima, nesuglasicama, predrasudama, nasiljem, zloupotrebama itd. U sačuvanim izvorima grada Osijeka ostalo je posebno zabilježeno upravo njegovo ime, čime se omogućuje djelomična rekonstrukcija odnosa jednog civilnog provincijskog grada i jednog carskog podmaršala unutar konteksta svakodnevice baroknog grada-utvrde 18. stoljeća.

Ključne riječi: Jeronim Ljubibratić; Osijek; Tvrđa; 18. stoljeće; Slavenska vojna krajina

Uvod

Osamnaesto je stoljeća razdoblje postupnog definiranja onoga što danas poznajemo pod terminima Slavonija i Osijek. Netom oslobođeni krajevi i gradovi dočekali su njegov početak podijeljeni između neposredne ratne opasnosti i nastojanja za civilnim uređenjem. Vojni je utjecaj na kreiranje tog prostora i ljudi bio velik, što se posebno odnosilo i na grad Osijek. Izgradnja moderne barokne vojne utvrde uzrokovala je razjedinjenje starog grada i stvaranje nove stvarnosti u kojoj je istovremeno postojalo više *Osijeka*. Unutarnji je grad kao civilna komorska općina ostao unutar novosagrađenih bedema i bastiona, što mu je gotovo u potpunosti odredilo specifičan razvojni put kroz stoljeće u odnosu na druge dvije civilne komorske općine Osijeka izvan utvrde: Gornji grad i Donji grad. Stvarnost Unutarnjeg grada bila je svakodnevica isprepletena i

određena odnosima vojske i civila koji su dijelili isti životni prostor, premda upravno odvojeni. Bio je ovo u određenoj mjeri poseban slučaj u civilnoj Slavoniji, s obzirom da je nakon uspostave civilnih županija 1745. i nakon toga krajiških pješačkih pukovnija u sklopu Slavonske vojne krajine jasno odvojen civilni i vojni element, ne samo upravno nego i prostorno, dok je sam Osijek bio pod komorskom vlasti, dakle izvan staleške Županije. Vojska je u potpunosti imala nadležnost nad svim poslovima koji su se odvijali u krajiškom prostoru, dok je civilna uprava imala nadležnost nad poslovima u županijama i komorskim gradovima.¹

Jedna od specifičnosti u slučaju osječkog Unutarnjeg grada je činjenica što se u njemu nalazilo Glavno zapovjedništvo za Slavonsku vojnu krajinu, što je uz činjenicu postojanja vojne utvrde i brojne stalne vojne posade značilo i priljev većeg broja visokih časnika koji su upravljali i zapovijedali relativno značajnim vojnim snagama. Dok su na vojnokrajiškom prostoru uz Savu obitavala i službovala svega tri pukovnika, koji su ujedno bili i zapovijedajući časnici, na ulicama su osječkog Unutarnjeg grada generali i podmaršali bili česta pojava. Jedan od primjera u oba slučaja bio je Jeronim Ljubibratić, koji je prvotno služio kao zapovjednik u Gradiškoj krajiškoj pješačkoj pukovnici, da bi nakon promaknuća u čin podmaršala došao na službu u Glavno zapovjedništvo u Osijeku. Kao istaknuta vojna ličnost došao je u Unutarnji grad i kroz četiri godine vojne službe ostvario na njega poseban utjecaj, čime njihov odnos predstavlja jedan aspekt stvarnosti Osijeka 1770-ih godina.

Jeronim Ljubibratić ogledni je primjer vojnika koji je vrlo rano ušao u krajišku službu te svojim zaslugama visoko vertikalno napredovao. S obzirom da je gotovo cjelokupnu službu proveo u Slavonskoj vojnoj krajini, istaknuta je osoba kojoj stoga treba posvetiti primjerenu pozornost u sklopu proučavanja vojne povijesti istočne Hrvatske. U ovoj su analizi prvo predstavljeni životni i ratni put Jeronima Ljubibratića te nekoliko bitnih odrednica grada Osijeka, čime su definirani subjekti, dok je u središte postavljena njihova zajednička epizoda s posebnim naglaskom na službeni i privatni odnos.

Jeronim Ljubibratić

U Dubrovačkoj Republici nepoznatog datuma 1716. godine u obitelji Ljubibratić rodio se sin Jeronim. Premda trenutno nisu poznate sve precizne okolnosti njegova rođenja, poput roditelja i točnih obiteljskih poveznica,² u leksikonu plemićkih obitelji iz 19.

- 1 Premda su bile dvije različite instance, Dvorska komora i Županija, obje su bile predstavnici civilnih vlasti. Međutim, razlike su među njima postojale prvenstveno iz razloga što je Dvorska komora bila predstavnik središnje vlasti u Beču, dok su županije bile staleške.
- 2 Iz kasnijih vojnih popisa koji donose sumarne biografske crtice mogu se potvrditi navedena godina rođenja, mjesto rođenja i pripadnost pravoslavnoj vjeroispovijesti. Za mjesto rođenja navodi mu se *aus Ragusa*, što nam govori da se moglo raditi i o širem pojmu od samoga grada jer bi u suprotnome slučaju najvjerojatnije stajalo *von Ragusa*. U vojnim je popisima druge polovice 18. stoljeća pod stavkom *aus* uglavnom navođena pokrajina ili država, dok je pod stavkom *von* navođeno samo mjesto rođenja. Tako je u istome popisu iz 1757. za pukovnika-posjednika Gradiške pukovnije podmaršala Saint-Andréa

stoljeća Jeronim se navodi kao pripadnik 16. naraštaja Ljubibratića, roda koji je prema neprekinutoj muškoj liniji vukao svoje korijene još iz vremena ranog srednjeg vijeka.³ Isti leksikon Jeronimovu obitelj Ljubibratić povezuje sa srednjovjekovnim plemićkim rodom Ljubibratića s prostora današnje Hercegovine i Dalmacije, koji su još 1010. godine bili oslovljavani naslovom kneževa.⁴ Plemićki je rod Ljubibratića u vremenu srednjovjekovne srpske države i despotije imao ulogu visokog plemstva, a centar moći bio im je prostor Trebinja.⁵ Od kraja 17. i tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća iz roda Ljubibratića posebno su bila istaknuta braća Petronije i Ivan te braća Savatije i Stefan. Petronije Ljubibratić je 1693. kao generalni vikar pravoslavnog beogradsko-karlovačkog mitropolita sklopio crkveno zajedništvo s Katoličkom crkvom, te je iduće godine postao srijemski grkokatolički episkop. Pet godine kasnije, točnije 1699., Petronije je bio prisiljen odseliti iz Srijema; odlazi u Pakrac i u konačnici biva zaslužan za uspostavu grkokatoličke Slavonske eparhije sa sjedištem u Pakracu.⁶ Savatije i Stefan su bili pravoslavni episkopi hercegovački, dalmatinski i kostajnički. Stefan je naslijedio brata Savatiju na mjestu dalmatinskog episkopa 1719.; ostao je do 1722. kada je zbog političkih trzavica s Venecijom uklonjen. Bio je to povod njegova odlaska u Liku te u konačnici prelaska u habsburšku službu kao episkop kostajnički od 1728. Na toj je poziciji ostao sve do smrti 1737.⁷

stajalo *aus Römisch. Reich*, a za bojnika Pukovnije *gebürtlich in Syrmien*. Međutim, postojalo je više slučajeva izuzetaka ovog pravila. Leksikoni i drugi sekundarni izvori i literatura uglavnom navode samo *Ragusa* kao mjesto rođenja, ali u jednakoj kategoriji u kojima navode i gradove i pokrajine. Premda nije sigurno da je rođen u samome gradu Dubrovniku, što je vrlo moguće, zasigurno je rođen na prostoru Republike. Također mu se unutar imena nalazila poveznica „von“ (*Hieronimus von Liubibratic*) i prije nego je službeno uvršten u plemićki stalež Monarhije, a što upućuje na prepoznatost pripadnosti određenom plemićkom rodu. Hrvatska (dalje: HR), Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) – fond 1450 – Zbirka mikrofilmova gradiva iz inozemnih arhiva koji se odnose na Hrvatsku (dalje: 1450), serija Gränz Infanterie Regiment 8 (dalje: GIR 8), svitak D-1534, GIR 8, 1757., fol. 1.

3 Leksikon tvrdi da se potpuno obiteljsko stablo nalazilo u posjedu obitelji i da se do trenutka nastajanja leksikona 1857. može pratiti 18. generacija Ljubibratića po neprekinutoj muškoj liniji; s obzirom da je u tom trenutku glava obitelji bio Jeronimov unuk Alexander, izvodi se da bi prema toj tezi Jeronim pripadao 16. generaciji. Međutim, ovu tvrdnju svakako treba uzeti s većom zadrškom. „Liubibratic von Trebinja“, u: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser*, sv. 7 (Gotha, Justus Perthes, 1857), 442.

4 Isto, 442.

5 Da je u očima Beča obiteljska poveznica Jeronima sa starim rodom bila osnovana, svjedoči činjenica da mu je carica i kraljica Marija Tereza prilikom ustoličenja u redove nasljednog plemstva Svetog Rimskog Carstva i Nasljednih Zemalja Austrije dodijelila naslov „od Trebinja“, premda je bio rođen u Dubrovniku i premda je služio u Slavoniji. Na temelju iste postavke iz druge polovice 18. stoljeća zasigurno je pisan i leksikon o plemićkim obiteljima iz 19. stoljeća.

6 Njegov ga je brat Ivan Ljubibratić trebao naslijediti, ali je bio protjeran od patrijarha Srpske pravoslavne crkve te se sklonio u Vlašku. Time je unijet u Slavoniji i Srijemu silom vraćen u pravoslavlje. Franjo Šanjek, „Unijatska crkva i pravoslavlje u Hrvatskoj“, u: Skupina autora, *Povijest Hrvata, knjiga II* (Školska knjiga, 2005), 185.

7 Manojlo Grbić, *Karlovačko vladичество – Prilog k istoriji Srpske pravoslavne crkve*, knjiga 2 (Karlovac, Štamparija Karla Hauptfelda, 1891.), 185. / Манојло Грбић, *Карловачко владичество – Прилог к историји Српске православне цркве*, књига 2 (Карловац, Штампарија Карла Хауптфелда, 1891.), 185.

Svega dvije godine nakon što je Stefan Ljubibratić, kao jedan od najistaknutijih živućih članova roda, prešao u habsburšku službu, u nju je stupio i četrnaestogodišnji Jeronim. Za razliku od ostalih pripadnika roda Ljubibratića iz promatranog razdoblja, koji su mahom bili svećeničkog staleža, Jeronim je započeo vojnu karijeru u sklopu Vojne krajine kao kadet. Nakon kraćeg vremena službovanja u pješačkoj krajiškoj postrojbji prešao je u husarski krajiški korpus,⁸ gdje je i dočeka početak Rata za austrijsko nasljeđe kao pripadnik Savske milicije.⁹ Jeronim Ljubibratić je tada u svojim dvadesetim godinama imao već više od 10 godina vojne službe te je u prosincu 1741. zajedno sa savskim krajišnicima krenuo u prvi pohod pod zapovjedništvom pukovnika von Hochenaua. Jedinice od 2000 pješaka i 400 husara zaputile su se preko Kraljeve Velike i Varaždinskog generalata prema Austrijskom primorju radi zauzimanja položaja i onemogućavanja iskrcavanja neprijateljskih snaga.¹⁰ Sredinom siječnja 1742. stigli su sve do Gornje Austrije, gdje ih je većina pristupila korpusu podmaršala Moltkea i pod neposredno zapovjedništvo generala Bernklaua, dok su ostali pomogli maršalu Khevenhülleru u napadu na Linz. General Bernklau sukobio se s bavarskim maršalom Törringom i pobijedio ga u bitki u blizini Schärdinga, nakon čega se zaputio prema Passau. Uskoro je osvojen i u austrijske ruke vraćen i sam Linz, koji je od rujna 1741. bio u rukama Bavaraca. Tijekom oba poduhvata iskazali su se i savski krajišnici, čime su započeli svoj relativno uspješan ratni put.¹¹

Rat u kojemu je opstojnost Monarhije bila u pitanju bio je izvrsna prilika za dokazivanje mladih časnika. Jedan od pojedinaca kojemu je uspjelo uhvatiti *kairosa* za čuperak bio je i sam Ljubibratić. Upravo je spomenuto zauzimanje Linza bio prvi trenutak u kojem se osobno posebno istaknuo.¹² Pod zapovjedništvom Johana Daniella von Menzela,¹³ poznatog husarskog zapovjednika i stručnjaka *malograta*, u svojstvu husara i pandura nalazili su se gradiški krajišnici. Najvjerojatnije je upravo u njihovom sastavu

8 Constantin Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, sv. 15 (Graz, Universitätsbibliothek Graz, 1866), 299.

9 Savska milicija (*Savagrenzer, Sau Stroms Gränitz Militz*) bila je iz Savske (Slavonske) krajine, prostora koji se dijelio na Gornju, Srednju i Donju. Nakon reorganizacije 1747. Savska je krajina prostorno potpala većinski pod Gradišku pukovniju (Gornja i dio Srednje) i Brodsku pukovniju (dio Srednje i Donja), dok je značajno manji i krajnje istočni dio potpao pod Petrovaradinsku pukovniju. Pripadnike Gornje krajine stoga se naziva i gradiškim, dok one Srednje i Donje krajine broskim krajišnicima i u vremenu prije službene uspostave pukovnija kao njihovim neposrednim pretečama.

10 Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA) – fond 430 – Slavenska generalkomanda (dalje: SGK), kut. 5, fasc. 1741, fol. 12., 18.

11 Franz Vaniček, *Spezial Geschichte der Militärgrenze*, sv. 2 (Beč, K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1875), 334.-335.

12 Jaromir Hirtenfeld, *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seiner Mitglieder* (Beč, K.K. Hof- und Staatsdruckerei 1857), 150.

13 Johann Daniel von Menzel (Leipzig, 30.9.1698. – Stockstadt, 25.6.1744.), bio je austrijski husarski pukovnik i glavni suparnik baruna Franje Trencka. Proslavio se tijekom bavarske kampanje u Ratu za austrijsko nasljeđe kao stručnjak *malog rata*, zapovjedajući uglavnom slavonskim (savskim) husarima u vojsci maršala Khevenhüllera. Constantin Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, sv. 17 (Graz, Universitätsbibliothek Graz, 1867), 377.

bio i Ljubibratić, posebno jer je i sam bio husar. Oni su proveli diverzantske akcije uništavanja skladišta i opskrbe te su sudjelovali u paljenju predgrađa Linza što je značajno olakšalo njegovu kapitulaciju.¹⁴ Međutim, također proslavljeni pukovnik¹⁵ i stručnjak *malog rata*, barun Franjo Trenck, u svojim memoarima navodi kako je gotovo samostalno i vlastoručno osvojio Linz,¹⁶ ne ostavljajući puno prostora za druge pojedince i njihove sastave osim svojih pandura. Premda Trenckovi memoari nisu najobjektivnije štivo za rekonstrukciju potpunih vojnih operacija, zasigurno su dovoljni za donošenje zaključka da se Ljubibratić već na početku rata susreo s tadašnjim potpukovnikom i zvijezdom u usponu, ili je pak imao prilike neposredno svjedočiti njegovim poduhvatima. Iduće godine sudjelovao je u pohodu na Rajni, gdje je također istovremeno djelovao i Trenck sa svojim pandurima. Na kraju ratne sezone Ljubibratić je bio na čelu kolone gradiških krajišnika koji su se vratili u domovinu na zimovanje, što svjedoči o rastu njegove važnosti unutar pukovnije.¹⁷ Tijekom kampanje u Šleskoj 1745. posebno se istaknuo u akcijama kod Zottenberga¹⁸ (današnja Ślęza u Poljskoj), dok je 1746. sudjelovao u talijanskoj kampanji te opsadi i bitki kod Piacenze, gdje je 16. lipnja bio i ranjen.¹⁹ Iz talijanske je kampanje zabilježen ostao i njegov poduhvat kod Montecalva u blizini Piacenze, kada je s jednom satnijom²⁰ krajišnika porazio neprijateljsku snagu od 400 ljudi.

Ljubibratić je pokazao zavidno znanje i umijeće prilikom provođenja *malog rata*, upravo onoga za što su krajišnici i panduri, odnosno neregularne trupe, bili najpogodniji. Povjeravani su mu zadaci za koje je bio potreban „dobar tajming, brzo odlučivanje, oštroumnost, hrabrost i poznavanje lokalnog terena“.²¹ U konačnici, *čuperak* koji je uhvatio donio mu je promaknuće sve do čina bojnika i uspomenu od 11 ozljeda i rana. Bio je to kudikamo sretniji ishod za Ljubibratića, nego što su ga imali onodobni pomazanici *fortune* s kojima je imao u ovome ili onome obliku priliku služiti, poput Trencka, Menzela, Bernklaua itd.²²

Još tijekom rata započelo se s aktivnom reorganizacijom Vojne krajine. Proces je u Slavoniji i Srijemu okvirno završen 1747. reorganizacijom Slavonske vojne krajine i uspostavam tri pješačke krajiške pukovnije: Gradiškom sa sjedištem u Novoj Gradiški, Brodskom sa sjedištem u Vinkovcima te Petrovaradinskom sa sjedištem u Mitrovici.

14 Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 335.

15 Tada još uvijek potpukovnik i u sjeni svog velikog rivala Menzela, kojeg je po popularnosti pretekao tek osvajanjem grada Chama. Više o barunu Franji Trencku i njegovim poduhvatima u: Alexander Buczynski (ur.), *Memoari baruna Franje Trencka*, (Slavonski Brod, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015).

16 Buczynski, *Memoari*, 161-162.

17 Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 358-359.

18 Hirtenfeld, *Der Militär*, 150.

19 Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 388.

20 Tijekom ratnog pohoda krajiške satnije rijetko su dostizale broj od 200 ljudi.

21 Würzbach, *Biographisches*, sv. 15, 299-300; Hirtenfeld, *Der Militär*, 150.

22 „Barun Trenck preminuo je 4. listopada 1749. u jedan ujutro u Spielbergu. Junačka smrt mu nije bila suđena za razliku od Menzela, Bernklaua i drugih umrlih rivala s kojima se prije natjecao za naklonost javnosti.“ Buczynski, *Memoari*, 87.

Glavno zapovjedništvo za cijelu Slavonsku krajinu bilo je u osječkoj Tvrđi. Novoustrojene pukovnije zamijenile su dotadašnji milicijski i hajdučki sustav te su trebale funkcionirati na principima regularnih pješačkih pukovnija sa standardiziranim brojem satnija, bataljuna i aktivnih vojnika. U novom sustavu Ljubibratić je došao u službu Gradiške pješačke krajiške pukovnije, koja je nosila redni broj 8, gdje je 1753. promaknut u čin potpukovnika.²³ U tom vremenu pukovnik-posjednik Gradiške pukovnije bio je podmaršal Saint-André, a pukovnik-zapovjednik Ferdinand von Schmidt.²⁴ Iduće godine novim zapovjednikom pukovnije postaje Joseph von Ried,²⁵ čiji je zamjenik Ljubibratić bio sve do početka idućeg velikog sukoba – Sedmogodišnjeg rata 1756 godine.

Ratni je put Gradiška pukovnija u Sedmogodišnjem ratu započela već u jesen 1756. kada je jedan bataljun zajedno s još dva slavonska bataljuna pod vodstvom generala Becka poslan kao pojačanje Piccolominijevu korpusu u Moravskoj.²⁶ Na bojišnicu su stigli između 7. i 11. listopada,²⁷ te su na njoj od tada bili neprestano prisutni. U drugoj kampanji rata aktivno su sudjelovala dva gradiška bataljuna pod vodstvom pukovnika Rieda, koji je vrlo brzo počeo nizati uspješne i prepoznatljive poduhvate. Uloga Ljubibratića tijekom prve dvije godine nije poznata, stoga je moguće da ih je proveo u Slavoniji.²⁸ Njegovo se ime pojavljuje tek u svibnju 1758., i to u ulozi pukovnika i zapovjednika Gradiške pukovnije²⁹ prilikom opsade Olmütza.³⁰ S obzirom na ugled kakav je barun Ried već stekao predvođeci istu pukovnicu, pred Ljubibratićem je bio izazovan zadatak preuzimanjem njegova mjesta.

23 HR-HDA-1450, GIR 8, D-1537, GIR 8, 1757., fol. 1.

24 Alphons Wrede, *Geschichte der K. und K. Wehrmacht*, sv. 5 (Beč, L.W. Seidel, 1903.), 284.

25 Joseph von Ried (Ofenburg, 1720. – Grünzburg, 1799.) bio je carski podmaršal i vitez Vojnog reda Marije Terezije, a potjecao je iz stare barunske obitelji s prostora Rajne. Zbog posebnih postignuća tijekom Rata za austrijsko nasljeđe promaknut je u pukovnika i zapovjednika Gradiške pukovnije 1754., čin i položaj s kojima je nastavio uspješnu karijeru i tijekom Sedmogodišnjeg rata. Promaknuće u generala bojnika dobiva 1759., a nakon rata 1773. postaje podmaršal. Constantin Wurzbach *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, sv. 26 (Graz, Universitätsbibliothek Graz, 1874), 80.

26 Danas istočni dio Češke.

27 *Die Kriege Friedrichs des Großen – Der Siebenjährigen Krieg*, sv. 1 (Berlin, Großen Generalstabe, E.S. Mittler, 1901), 343.

28 Ovu tvrdnju naveden i vojni popis Gradiške pukovnije iz 1757., a u kojem je potpukovnik Jeronim Ljubibratić naveden kao prisutan. Također mu se u tom trenutku navodi da je u službu pukovnije stupio odmah po njenom formiranju u sklopu satnije Accagnia, da je imao 41 godinu, da je bio oženjen i da je bio pravoslavac. HR-HDA-1450, GIR 8, D-1537, GIR 8, 1757., fol. 1.

29 Iako gotovo svi izvori i literatura navode da je Ljubibratić promaknuće dobio 1758., ostaje nejasno što je u međuvremenu bilo s prethodnim pukovnikom Riedom koji je dobio promaknuće u generala bojnika tek 1759. Tijekom cijele kampanje 1758. i dijela 1759. Ried je i dalje bio u ulozi zapovjednika dijela gradiških krajišnika, dokazujući se iz situacije u situaciju. Prateći njihov ratni put, jasno je kako su zapovijedali različitim bataljunima Gradiške pukovnije tijekom iste kampanje, premda je Ried sve više dobivao zapovjedništva i nad drugim i brojnijim jedinicama. Štoviše, pukovnik Ried nije uopće naveden u vojnom popisu Gradiške pukovnije iz 1757. godine, nego je naveden samo odsutni pukovnik-posjednik podmaršal von Saint-André i prisutni potpukovnik Jeronim Ljubibratić.

30 Pruska vojska Fridrika II. držala je pod opsadom grad Olmütz (danas Olomouc u Češkoj, pokrajina Moravska) između 20. svibnja i 2. srpnja 1758. tijekom Trećeg šleskog rata. Opsada je bila neuspješna zbog loše opskrbe i dolaska austrijskog pojačanja.

Dok je pruski kralj Fridrik II. pod opsadom u Olmützu držao približno 7500 austrijskih branitelja, maršal Daun kao vrhovni zapovjednik austrijske vojske u Moravskoj nije se usudio napasti ga i riskirati sve u jednoj odlučujućoj bitki. S obzirom da je znao da je Olmütz dobro branjen i opskrbljen, utaborio se dvadesetak kilometara od Fridrikove vojske i u akciju poslao svoje lake jedinice.³¹ U brojnim akcijama *malog rata* koje su se odvijale tijekom opsade sudjelovao je i Ljubibratić kao dio Laudonovog korpusa. Osobno je predvodio jedan uspješan juriš i napad na pruske položaje kod Laszkowa, te noćnu zasjedu u kojoj je nanio velike gubitke jednoj pruskoj pukovniji.³² Nakon propale opsade pruska se vojska počela povlačiti preko Češke u Brandenburg, dok ju je austrijska slijedila uz brojne čarke i okršaje. Jednu takvu uspješnu diverzantsku akciju proveo je Ljubibratić sa svega nekoliko *Hrvata*³³ u blizini Köningratza.³⁴ Tijekom noći upao je sa svojim suborcima u jedan dio velikog pruskog kampa i izazvao pomutnju i veću materijalnu štetu. Kada je primijetio da su opaženi i da pristiže snažno prusko pojačanje iz drugog dijela kampa, spretno je organizirao uredno povlačenje suboraca prilikom čega su kao plijen odnijeli tri topa.³⁵ Osim navedenih poduhvata u kojima se posebno osobno iskazao, sudjelovao je i u brojnim drugim manje ili više uspješnim vojnim akcijama i kampanjama u sklopu korpusa generala Laudona i na čelu svoje pukovnije tijekom kampanje 1758. godine.

Jeronim Ljubibratić, kao pukovnik i zapovjednik Gradiške krajiške pješačke pukovnije, dobio je od carice Marije Terezije 26. siječnja 1760. povelju kojom je uzdignut u stalež nasljednog barunskog plemstva Nasljednih austrijskih zemalja i Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti s predikatom „od Trebinja“. Bila je to nagrada za istaknute poduhvate i zasluge u direktnom sukobu s neprijateljem tijekom Rata za austrijsko nasljeđe te posebice tadašnjeg Sedmogodišnjeg rata.³⁶ Od tog trenutka postao je punim nazivom pukovnik Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja ili u originalu *Obrist Hieronymus Freyherr Liubibratich von Trebynia*. Titulu „od Trebinja“ dobio je zbog mjesta odakle je njegova obitelj potjecala, premda osobno nije imao velike poveznice sa

31 Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 436-444.

32 Uzeo je također i 200 zarobljenika. Hirtenfeld, *Der Militär*, 150.

33 U onodobnim izvorima i literaturi pod terminom *Hrvati* uglavnom se smatralo pripadnike Hrvatske vojne krajine, dok su pripadnici Slavonske vojne krajine često nazivani *Slavoncima*. Međutim, to nije uvijek bio slučaj, pa su *Hrvatima* ponekad nazivani svi koji dolaze iz Vojne krajine Hrvatske i Slavonije. Također su učestali i nazivi poput *Karlovcani*, *Varaždinci* itd. Premda terminologija nije bila niti ujednačena niti precizna, ovdje je vjerojatno slučaj gdje se radi o pripadnicima Ljubibratićeve Gradiške pukovnije.

34 U navedenom je trenutku Köninggratz (danas Hradec Kárlové u Češkoj) bio dobro utvrđen grad pod pruskom kontrolom, koji je omogućio Fridriku lakšu odstupnicu prilikom povlačenja. Unutar grada i u okolnim utvrđenjima i kampovima nalazilo se 30.000 pruskih vojnika koji su zaustavili napredovanje Daunove vojske od 75.000 vojnika.

35 Würzbach, *Biographisches*, sv. 15, 300.

36 „Reichs-Freiherrnstand und erbländ. österr. Freiherrnstand“. „Liubibratich von Trebinja“, sv. 7, 442.; „Liubibratich von Trebinja“, u: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser*, sv. 13 (Gotha, Justus Perthes, 1863), 551.

samim Trebinjem.³⁷ S obzirom da je uzdignut u nasljedni stalež, njegovi sinovi i njihovi potomci od tada su također nosili istu titulu, te su kroz generacije postali ogledni primjer austrijskog plemstva.

Iste je godine 23. lipnja, sada kao barun, Ljubibratić proveo vojni poduhvat u bitki kod Landeshuta (danas Kamienna Góra u Poljskoj), kada je predvođeni jedan bataljun svoje Gradiške pukovnije *sa sabljom u ruci* napao i potisnuo jedan grenadirski i tri dobrovoljačka pruska bataljuna³⁸ koji su bili na dobro utvrđenoj poziciji. Tom je prilikom osvojio i četiri neprijateljska topa.³⁹ Posljednji osobni značajni poduhvat Ljubibratića u vojnim kampanjama koji je ostao posebno zabilježen bio je njegov doprinos prilikom juriša i osvajanja Schweidnitza 1. listopada 1761. U sklopu vojske generala Laudona bio je određen za predvođenje svojih gradiških krajišnika u jurišu na gradska vodena vrata, što je i uspješno proveo. Osvajanje Schweidnitza bio je najznačajniji događaj u ovoj kampanji rata, što su posebno prepoznale i središnje vlasti u Beču. Stoga su u ožujku 1762. u Beču predložena 23 imena, od kojih je u konačnici potvrđeno njih 15 za dodjelu Malog križa Vojnog reda Marije Terezije zbog istaknutih zasluga tijekom nekoliko bitki u Šleskoj i posebno tijekom juriša i zauzimanja Schweidnitza. Dodjela je obavljena na sedmoj svečanoj promociji održanoj 30. travnja iste godine. Od 15 pojedinaca koji su postali novi vitezovi ovog najvišeg vojnog reda Habsburške Monarhije, pet ih je bilo iz Hrvatsko-slavonske Vojne krajine, dok su čak trojica dolazila iz Gradiške pukovnije. Jedan od njih, naravno, bio je i pukovnik Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja.⁴⁰

Kao rezultat kontinuiranog uspješnog rada i u vremenu mira 1770. dobio je Ljubibratić promaknuće u čin generala bojnika (retrogradno od 29.7.1759.), a svega tri godine kasnije, odnosno 1773., biva promaknut u čin podmaršala (retrogradno od 11.8.1767.)⁴¹ Brzim napredovanjem do jednog od najviših činova Habsburške Monarhije otišao je iz Gradiške pukovnije, koja mu je u mnogočemu obilježila karijeru. U njoj je proveo više od tri desetljeća aktivne vojne službe,⁴² od čega 13 godina na

37 Više o Ljubibratićima i Trebinju u: Mihailo Dinić, *Iz srpske istorije srednjega vijeka*, (Beograd: Equilibrium, 2003), 333-343. / Михаилo Динић, *Из српске историје средњег вијека*, (Београд: Еквилибриум, 2003), 333-343.

38 Navedeni omjer snaga u idealnom smislu predstavljao bi približno 1000 pripadnika Gradiške pukovnije na jednoj strani, te više od 500 grenadira i 3000 dobrovoljaca na drugoj strani. Tijekom vojnih kampanja ove brojke značajno su varirale zbog neposrednih uvjeta i mogućnosti, stoga ih svakako treba uzeti s rezervom jer je malo vjerojatno da je 1000 slavonskih krajišnika moglo na juriš zauzeti dobar položaj koji je s topovima branilo nekoliko stotina slavničkih grenadira i nekoliko tisuća dobrovoljaca. Međutim, navedeni ishod je donekle moguć u samom kontekstu bitke, gdje je dvostruko brojnija austrijska vojska napala i razbila prusku vojsku te zarobila njihovog zapovjednika. Iz tog je pogleda moral pruskih branitelja pred jurišem Slavonaca vjerojatno bio značajno narušen, a što je uzrokovalo njihovo povlačenje.

39 Würzbach, *Biographisches*, sv. 15, 300; Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 482.

40 Hirtenfeld, *Der Militär*, 138, 150.

41 Antonio Schmidt-Brentano, *Kaiserliche und k.k. Generale (1618-1815)* (München, Österreichisches Staatsarchiv, 2006), 58.

42 Ako gledamo i vrijeme prije uspostave pukovnijskog sustava, odnosno od kada je došao na službu u taj krajiški prostor.

mjestu pukovnika, čime je ostao zabilježen kao njen najdugovječniji zapovjednik u više od stoljeća postojanja. Na toj funkciji naslijedio ga je potpukovnik Raphael von Schilling.⁴³

Kao carski barun i podmaršal, Jeronim Ljubibratić od Trebinja stigao je 1773. u Osijek, tada sjedište Glavnog zapovjedništva za Slavonsku vojnu krajinu. U Osijeku ostaje četiri godine kada je premješten u Cremonu u Italiji na dužnost vojnog guvernera. U literaturi se navode dvije različite godine njegove smrti. Prema jednom navodu, Jeronim Ljubibratić preminuo je u šezdesettrećoj godini života, 1. studenog 1779. u Beču,⁴⁴ dok je u drugome slučaju riječ o 1785. godini i mjestu Cremoni,⁴⁵ gdje je i obnašao svoju posljednju dužnost.⁴⁶

Unutarnji grad i definiranje konteksta

Dok o pojedincu i osobi Jeronimu Ljubibratiću teško možemo znati puno više od službenog vojnog puta, drugi subjekt ove analize pruža dublji uvid ne samo o sebi, nego i kontekstu koji je određivao njihov odnos. Unutarnji grad kao subjekt predstavljen kroz svoj Magistrat, odnosno gradske oce u svojstvu gradskog suca i gradskih vijećnika koji su vodili upravne poslove općine Unutarnji grad Osijek. Njegovim postavljanjem u strukturu civilne, ali i vojne vlasti te ukupnog grada Osijeka, dobivamo odrednice dužeg trajanja koje značajno utječu na djelovanje subjekata, a od kojih su ključne: gradska policentričnost, barokni grad-utvrda i komorska nadležnost.

Osijek je od vremena svog oslobođenja od osmanske vlasti 1687. tijekom Velikog bečkog rata bio pod značajnim utjecajem vojske. Dok su ratne godine i neposredna vojna opasnost nalagale posebna pravila, situacija se relativno sporo mijenjala i tijekom prvih desetljeća 18. stoljeća, unatoč činjenici da je grad pravno bio u vlasništvu Dvorske komore. Razlog leži u tome što je Osijek tijekom 18. stoljeća ostao važno vojno središte, premda se nije nalazio unutar Vojne krajine ili u neposrednoj opasnosti od neprijatelja. Tako je vojni element u većini stavki odredio razvoj samog grada, prvenstveno izmještajući staro podgrađe i varoš na zapad čime je razbijeno gradsko jedinstvo. Premještena

43 Raphael von Schilling postao je pukovnikom Gradiške pukovnije tek 1773. godine, dok je čin potpukovnika dobio još 1763. Inače je porijeklom iz stare kurlanske plemićke obitelji te je služio u ruskoj vojsci tijekom početka Sedmogodišnjeg rata. U austrijsku službu prešao je na osobni poziv generala Laudona 1760., a napredovao je do čina generala bojnika 1776. Također je zbog zasluga uzdignut u grofovski stalež. Ferdinand Taubmann von Krsowitz, *Loudons Lebens und Heldenthaten*, sv. 3, (Beč, 1792), 152.

44 Schmidt-Brentano, *Kaiserliche*, 58; Hirtenfeld, *Der Militär*, 150.; Wurzbach, *Biographisches*, sv. 15, 299.

45 „Liubibratic von Trebinja“, sv. 7, 442.

46 Premda se na više mjesta navodi datum 1.11.1779. i mjesto smrti Beč, u prilog drugome navodu ide činjenica da je Ljubibratić upravo otišao u Cremonu obnašati svoju posljednju dužnost iz Osijeka još 1777. godine, što je zabilježeno i u izvorima u osječkom arhivu. S obzirom da u ovome trenutku ne možemo potvrditi točnu činjenicu, iznesena su oba navoda.

je varoš 1702. postala zasebna komorska gradska općina Gornji grad (Ober-Stadt ili Ober Varosh), dok je dvije godine kasnije na istoku osnovana nova komorska gradska općina Donji grad (Unter-Stadt ili Unter Varosh).⁴⁷

Stari srednjovjekovni i turski Osijek ostao je kao samostalna komorska gradska općina Unutarnji grad (Inner-Stadt), koja je kroz desetljeća doživljavala brzu transformaciju u ogledni barokni srednjoeuropski grad. Od prvog osnivanja Slavonske vojne krajine (Savske vojne krajine) 1702. sjedište generalata i glavnog zapovjedništva bilo je u Osijeku, odnosno Unutarnjem gradu. Prvih desetljeća Unutarnji grad baštini je tursku fortifikaciju s relativno slabim zahvatima od strane nove vlasti te nikako nije bio reprezentativni primjer moderne utvrde dostojne mjesta generalata. Situacija se značajno promijenila u drugom desetljeću 18. stoljeća, kada je 1712. započela gradnja nove, moderne barokne utvrde na istome mjestu gdje je nekada bio stari zid. Središnji dio radova završen je do 1721., kada je u potpunosti izgrađen novi bedem na desnoj obali Drave, dok je na lijevoj obali izgrađena krunska utvrda. Kroz desetljeća radovi su nastavljeni manjim intenzitetom te je 1760-ih osječka Tvrđa imala krunski rog s dva polubastiona, središnje bedeme s osam bastiona, četiri revelina, jedanaest kontragardi, četiri redute, te sustav opkopa i glasijske.⁴⁸ Unutrašnjost je bila podijeljena na blokove, te su vojne zgrade bile uz sakralne blokove samostana ili su sačinjavale ovojnici oko zidova. Vojni je kompleks sačinjen od sedam vojarni, dvije oružarne, velikog opskrbnog skladišta, upravne zgrade Generalata, straže, posade i komesarijata, vojnog suda, vojne bolnice, stanova za časnike i brojnih drugih manjih objekata.⁴⁹

Dok se sustav fortifikacija razvijao, Unutarnji grad ostao je zarobljen bez mogućnosti prostornog širenja. Pravilo topometne linije zabranjivalo je gradnju nekretnina na udaljenosti od 663 metra oko utvrđenja. Nova utvrda imala je stalnu vojnu posadu koja je brojala između 1000 i 2000 ljudi te je bila i dalje sjedištem Generalata i kasnije, od 1747., Glavnog zapovjedništva za cijelu Slavoniju i Srijem. Sukladno proporcijama i odnosima moći, izgrađena je 1726. i nova reprezentativna zgrada u kojoj je smješteno vojno zapovjedništvo,⁵⁰ dok je glavni trg Unutarnjeg grada bio također prvenstveno vojne naravi. Unutarnji se grad Osijek tako tijekom 18. stoljeća mogao dobro prepoznati u opisima baroknog grada klasičnog djela urbane historiografije *Grad u historiji* Lewisa Mamforda,⁵¹ kao mjesto koje je bilo određeno prisutnošću stajaće vojske i kompleksnih utvrđenja. Ovo posebno dolazi do izražaja kada se iznese činjenica da je

47 Više o pravnom položaju Osijeka u 18. stoljeću u: Darko Vitek, „Pravni položaj Osijeka u XVIII. stoljeću“, *Scrinia slavonica* 5 (2009), 99-114.

48 Ive Mažuran, *Od turskog do suvremenog Osijeka* (Osijek, Školska knjiga, 1996), 56.

49 Darko Vitek, „Osijek u XVIII. stoljeću – Od zasebnih gradskih jedinica do jedinstvenog grada“ (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2004), 120-121; Ive Mažuran, *Urbanistički razvoj i spomenički značaj osječke Tvrđe* (Osijek, Centar za kulturu i umjetnost Radničkog sveučilišta „Božidar Maslarić“, 1974), 32.

50 Godine 1765. zgradi je dograđen jedan kat, čime je postala najvećom i najreprezentativnijom građevinom Osijeka, pravim simbolom vojne i carske moći.

51 Lewis Mamford, *Grad u historiji* (Zagreb, Naprijed, 1968), 336.

1777. godine u Unutarnjem gradu bilo svega 73 građanske kuće,⁵² što je značilo da broj civilnih stanovnika nije mogao prelaziti nekoliko stotina. Broj je stajaće vojske stoga kontinuirano bio barem dvostruko veći od njene civilne populacije. Upravno gledano, Unutarnji grad i vojna utvrda bili su odvojeni iako su činili jednu prostorno nerazdvojivu cjelinu zvanu Tvrđa. Vojna je vlast u prvim desetljećima nakon oslobođenja Osijeka imala gotovo potpunu prevlast nad civilnom. Međutim, situacija se mijenjala kako su odmicala desetljeća 18. stoljeća te se 1770-ih prije moglo govoriti o značajnom utjecaju ili pak zloupotrebi moći lokalnih vodećih časnika nego o opravdanoj ili neopravdanoj prevlasti.

Iako pod određenim utjecajem vojske i utvrde koja se nalazila u blizini, osim prostornog određenja i položaja koji su nametali fortifikacijski standardi, situacija u Gornjem i Donjem gradu bila je drugačija. Izmjешtenost izvan utvrde na otvorenom prostoru s mogućnošću širenja te manji intenzitet neposrednog dodira s vojskom omogućili su ovim općinama drugačiju svakodnevnicu. Kao rezultat ograničenosti Unutarnjeg grada nastao je Novi grad (Mayerhof) južno od Tvrđe. Pravno je Novi grad bio dijelom Unutarnjeg grada te je predstavljao produžetak zemljišta za njegove građane i jedini prostor širenja. Unutarnji grad, Novi grad i Gornji grad baštinili su tradiciju povijesnog Osijeka, dok su prva dva imali tradiciju i prve ustrojene gradske uprave. Tijekom prve polovice 18. stoljeća nositelj gradskog života bio je Unutarnji grad, koji je iako malen po broju stanovnika bio smatran elitnim dijelom s izrazito skupim nekretninama i relativno imućnim, uglavnom obrtničkim i trgovačkim, građanstvom. Ključni doprinos tome bila je Tvrđa kao mjesto rezidencije brojnih visokih časnika koji su dolazili iz raznih dijelova Monarhije. S odmakom stoljeća primat je počeo preuzimati Gornji grad kao perspektivnija civilna gradska općina neopterećena u toj mjeri s vojskom kojoj je progresivno rastao broj stanovnika.⁵³

Prva magistarska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek datirana je na 18. srpnja 1690. godine, vrijeme kada je neposredna ratna opasnost još uvijek diktirala potpuni život u gradu.⁵⁴ Stoga je nova Carska komisija za uređenje Slavonije i Srijema na čelu s grofom Caraffom di Stiglianom stigla u Osijek 15. siječnja 1698. i 3. ožujka dala statut s kojim je ustrojeno gradsko vijeće i gradsko poglavarstvo na čelu s gradonačelnikom (tada gradskim sucem).⁵⁵ Za razmatranje odnosa Ljubibratića i Osijeka važno je nekoliko stavki osječkog statuta koji je propisivao prava i pravila unutar grada. S obzirom da je Osijek bio u vlasništvu Dvorske komore, u odsjeku V., u člancima 6. i 7. statuta nalazi

52 Stjepan Sršan (ur.), *Dopisi općine Nutarnji grad (Tvrđa) Osijek 1772.-1777. godine* (Osijek, DAOS, 2004), 306.

53 Broj stanovnika u Unutarnjem gradu je iz objektivnih razloga nemogućnosti širenja stagnirao, dok je ukupno stanovništvo sve tri gradske općine Osijeka raslo. U drugoj polovici 18. stoljeća Osijek je ukupno imao između 7500 i 8000 stanovnika, od čega samo između 500 i 800 u Unutarnjem gradu.

54 Tekst prve magistarske instrukcije objavljen je u: Kamilo Firingner, „Magistarska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek od 18. VII 1690.“, *Osječki zbornik* 13 (1971), 161-167.

55 Tekst prvog statuta grada Osijeka u originalu i s hrvatskim prijevodom objavljen je u: Dubravka Farkaš, „Prvi statut grada Osijeka 1698.“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 4 (1997), 157-169.

se formulacija da je Slavonska komorska inspekcija viša pravosudna instanca od grada i da je „gradsko vijeće dužno se pokoravati Komorskoj inspekciji i u dvojbenim pravnim slučajevima mora od nje tražiti odluku i zatim je izvršiti. Isto tako, ako donosi kakve odredbe, treba o tome prethodno izvijestiti Komorsku inspekciju.“⁵⁶ Osim na pravosudnoj instanci, grad je bio relativno ovisan i u financijskom aspektu, te se nije smio zadužiti bez posebnog odobrenja iste inspekcije,⁵⁷ što je ograničavalo njegove mogućnosti kada su u pitanju veći nepredviđeni izdaci. Ključna stavka statuta grada Osijeka u ovoj slučaju nalazi se u odsjeku III. koji glasi: „Obzirom na duh rimokatoličanstva države ne smiju se u gradu više nikako tolerirati nevjernici bili oni pogani, Židovi i Turci, ni šizmatici Grci i Raci, ni Cigani ni ostali krivovjerci i nekatolici, koji nisu pomazani od Katoličke Crkve.“⁵⁸ S obzirom da su se pravoslavci uglavnom oslovljavali kao *graeci ritus non uniti*, a što bi predstavljalo *šizmatike Grke*, odnosno neujedinjene pripadnike grčkog obreda, jasno je da je u ovoj stavci eksplicitno zabranjeno njihovo naseljavanje u grad Osijek. U drugu ruku, za grkokatolike, odnosno pripadnike ujedinjenog grčkog obreda, ova stavka nije vrijedila jer su bili pomazani od Katoličke Crkve i nisu navedeni pod kategorijama kojima je bilo uskraćeno pravo stanovanja i građanstva. Ova odredba iz 1698. važila je za Unutarnji, Gornji i Novi grad, dok za Donji grad nije.⁵⁹ U Donjem gradu postojale su značajne pravoslavne i židovske zajednice.

General brigadir i podmaršal Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja u Osijeku

„U tri sata popodne umro je Ivan Krstitelj Wolfersdorf, general topništva i upravitelj osječke te ostalih tvrđava po Slavoniji, kao i narodne vojske“⁶⁰ stoji pod datumom 12. ožujka 1773. u ljetopisima franjevačkog samostana u Osijeku. Ono što ova kratka opaska označava je upražnjenost jedne od najmoćnijih funkcija na prostoru Slavonije i Srijema. General Wolfersdorf bio je na čelu Glavnog zapovjedništva za Slavonsku vojnu krajinu, koje se nalazilo u zgradi generalata u osječkoj Tvrđi. Funkcija je to koja je u sebi objedinjavala nadležništvo u vojnim i civilnim stvarima nad Gradiškom, Brodskom i

56 Farkaš, „Prvi statut“, 159.

57 Odsjek V., članak 16. Farkaš, „Prvi statut“, 161.

58 U originalu: „3tio das allegemeine Stattveesen nach der einhelligen Lehr der heiligen römisch christkatholischen Kirschen in guter Einigkeit des allein seelig machenden Glaubens desto besser eingerichtet und erhalten werde zu fordist alle und jede Ungläubigen als da seyend Haiden, Juden und Türken, wie auch schismatische Griechen und Rätzen, die Zigenier und so forth alle andere Ketzner und Unkatholische, welche der römischen katholischen Kirchen nicht zugethann, was Orths und Nahmens dieselbe seyn mögen, abschaffen und auf keine Weis mehr Gedulten; nich weniger.“ Farkaš, „Prvi statut“, 164-165.

59 Razlog tome leži u činjenici što Donji grad nije bio smatran baštinikom srednjovjekovnog grada Osijeka, za razliku od Unutarnjeg i Gornjeg grada, nego kao novoosnovana cjelina. Novi grad je pravno potpadao pod Unutarnji grad, stoga je imao jednake regulative.

60 Stjepan Sršan (ur.), *Osječki ljetopisi 1686.-1945.* (Osijek, DAOS, 1993), 68.

Petrovaradinskom pukovnijom. Zbog militarizirane naravi Vojne krajine, u Glavnom zapovjedništvu određivala su se, osim neposredno vojnih, i upravna, obrazovna, vjerska, financijska, građevinska, infrastrukturna, pravosudna i druga pitanja. Tijekom 18. stoljeća bila su glavna zapovjedništva značajni centri moći, svojevrсни neposredni bastioni rastućeg habsburškog centralizma, jer su direktno i sama odgovarala Dvorskom ratnom vijeću u Beču. Osim nadležništva nad vojnim prostorom između Gradiške i Zemuna, u ovom slučaju najznačajnija je stavka neposrednog zapovjedništva nad samom osječkom Tvrđom. Preminulog generala Wolfersdorfa na mjestu zapovjednika vojne Slavonije nasljedio je njegov dotadašnji zamjenik general bojnik Johann Andreas barun Mathesen,⁶¹ koji je na toj poziciji ostao sve do 1784. godine i promaknuća u generala topništva.

Četiri mjeseca kasnije, 13. srpnja 1773., isti ljetopisi donose navod: „u Osijek je došao g. Ljubibratić, podmaršal i brigadirski general vojske donje Slavonije“.⁶² U sklopu Glavnog zapovjedništva preuzeo je komisijsku dužnost⁶³ u reformskom procesu Slavonske vojne krajine, a s obzirom na visinu čina obnašao je i funkciju zamjenika glavnog zapovjednika generala Mathesena.⁶⁴ Osječka je služba bila njegova prva visoka dužnost s činom podmaršala, kojeg je dobio na isti dan kada i sam zapovjednik Mathesen.⁶⁵ Generali su bili i ratni suborci tijekom Sedmogodišnjeg rata te su istovremeno obnašali pukovnijsku dužnost u Slavonskoj vojnoj krajini. Dok je Ljubibratić u oba slučaja bio u Gradiškoj pukovniji, Mathesen je ratno vrijeme proveo kao potpukovnik u Brodskoj, da bi nakon rata prešao na mjesto pukovnika Petrovaradinske pukovnije.⁶⁶ Promaknut je 12. veljače 1767. u generala bojnika i na mjesto zamjenika zapovjednika Slavonske vojne krajine u Osijeku.⁶⁷ Upravo je kod njega 18. kolovoza 1777. Ljubibratić imao i svoj posljednji ručak u Osijeku, poslije čega se preko Broda, Gradiške, Zagreba itd. zaputio prema mjestu svog novog namještenja, Cremoni u Italiji,⁶⁸ ostavivši time Slavoniju nakon više od tri desetljeća službe iza sebe.

Služba u Glavnom zapovjedništvu za Slavoniju i Srijem

Nakon mira u Hubertsburgu 15. veljače 1763. i završetka Sedmogodišnjeg rata započelo je novo razdoblje za Slavonsku vojnu krajinu. Pokrenut je proces reformi i uređenja pukovnija, kako na vojno-taktičkom planu, tako i na prostornom i upravnom. Nastojalo se, između ostaloga, bolje organizirati i okupiti često razbacane kuće i naselja krajišnika. Cilj je bio *ušoravanje* i dobro organiziranje sela, čime bi se postigla i određena

61 *Isto*, 326.

62 *Isto*, 68.

63 Hrvatska (dalje: HR), Državni arhiv u Osijeku, Osijek (dalje: DAOS) – fond 2 – Komorska općina Unutarnji grad (Innere Cammeral Stadt Esseg) (dalje: KOUG), knj. 4, fol. 136.

64 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 189.

65 Oboje su čin podmaršala dobili na svečanoj promociji 1.5.1773.

66 Wrede, *Geschichte*, sv. 5, 288.

67 HR-HDA-1450, D-1739, GIR 9, 1767., fol. 3.

68 Sršan, *Osječki*, 80.

politička podloga u pogledu lakše kontrole i organizacije krajišnika, ali i postiglo katastarsko uređenje krajiških selišta, unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje i prometa itd. U ovim nastojanjima aktivno je sudjelovao i Ljubibratić, što mu je bilo jedno od primarnih zaduženja za vrijeme boravka u Osijeku. Posebno je neumorno radio na uređivanju položaja i rasporeda sela i prometnica kako bi postigao što veću iskoristivost zemlje i bolju povezanost.⁶⁹ Druga važna stavka njegova reformskog djelovanja za vrijeme službe u Glavnom zapovjedništvu za Slavoniju i Srijem bila je predsjedanje komisijom koja je donijela novu uredbu o davanjima kleru, takozvane štolarine, za slavonske i srijemske vojne komunitete. Uredba je donesena 1774. i bila je svojevrsni dodatak na već izdane uredbe o stolarinama za Slavonsku vojnu krajinu iz 1765.⁷⁰ i opću iz 1771., a visinu davanja za komunitete određivala je prema njihovu broju stanovnika, svrstavši ih u tri kategorije: 100-500, 500-1000 i više od 1000 stanovnika.⁷¹

Kao visokog časnika koji je službovao u Glavnom zapovjedništvu, iza Ljubibratića je ostala sačuvana i fragmentirana službena korespondencija, dopisi i izvještaji koji se danas nalaze u Hrvatskom državnom arhivu, fondu Slavonske generalkomande,⁷² a datiraju iz vremena njegova boravka i djelovanja u Osijeku. Njegov potpis nalazi se na više desetaka službenih dopisa Glavnog zapovjedništva iz godina 1774., 1775. i 1776., čime je nakon zapovjednika Mathesena bio najzastupljenije ime tijekom navedenog razdoblja. Dok je odlazne dopise u ovome slučaju nešto lakše odrediti, to nije slučaj i u dolaznima, stoga je gotovo nemoguće precizno utvrditi ukupnu sačuvanu korespondenciju koju je obavljao i koja je bila upućena samom Ljubibratiću, ili pak poslove koje je u konačnici preuzimao u sklopu Glavnog zapovjedništva. Naime, dopisi upućivani Glavnom zapovjedništvu samo su iznimno spominjali osobna imena, a u pravilu je oslovljavano samo Glavno zapovjedništvo. U rijetkim slučajevima kada se radi o dopisu koji je upućen osobno Ljubibratiću uglavnom se ne navodi njegovo ime, nego samo titule i činovi,⁷³ što značajno otežava njihovo prepoznavanje, posebno s obzirom da su oni bili identični onima samog Mathesena.

69 Wurzbach, *Biographisches*, sv. 15, 300-301.

70 Kao carski predstavnik u izradi odredbe za štolarinu Slavonske vojne krajine 1765. pod zasjedanjem biskupa Čolnića bio je tadašnji pukovnik Brodske pukovnije grof Dönhoff. Te godine, pored grofa Dönhoffa, pukovnici Slavonske vojne krajine bili su baruni Ljubibratić i Mathesen. U vremenu donošenja odredbe iz 1774. za koju je zaslužan Ljubibratić, sva tri navedena pukovnika služila su u slavonskom glavnom zapovjedništvu u Osijeku: barun Mathesen kao podmaršal i glavni zapovjednik, barun Ljubibratić kao podmaršal, zamjenik zapovjednika i komisijski namještenik, te grof Dönhoff kao general bojnik, granični brigadir i komisijski namještenik. Ova činjenica jasno svjedoči o vrlo uskom krugu ljudi koji su kroz desetljeće zauzimali ključne pozicije u vojnoj hijerarhiji ovih prostora i donosili većinu odluka, te o njihovu gotovo ujednačenom vertikalnom napredovanju. Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 521; Wrede, *Geschichte*, sv. 5, 284, 288; HR-HDA-430-SGK, kut. 12 fol. 1774-61, 2/2, 1775-12, 81/1.

71 Vaniček, *Spezial*, 523.

72 HR-HDA-430-SGK, kut. 12 i 13.

73 Dopisi upućeni Ljubibratiću oslovljavali su ga sa standardiziranim navodima primjerenima njegovom položaju i statusu, poput: *Ibro / Euer Excellenze, Hoch und Wohlgebohrener freyherr, Hochgebohrener Reichs Freyherr, Hochgeehrtester Herr FeldMarshal Lieutenant, Gnädigster Herr...*

Ukupno sadržajno gledano, navedeni dopisi Ljubibratića bili su dijelom uobičajenih poslova koje je obavljalo Glavno zapovjedništvo, a mogu se podijeliti u nekoliko skupina ili korespondencija: korespondencija s generalom topništva grofom Hallerom,⁷⁴ korespondencija s episkopom Arsenijem Radivojevićem i podmaršalom Mathesenom,⁷⁵ korespondencija sa zapovjedništvom Petrovaradinske utvrde,⁷⁶ korespondencija s magistratom Srijemskih Karlovaca,⁷⁷ dopisi graničarskim brigadama,⁷⁸ dopisi slavonskim vojnim komunitetima,⁷⁹ dopisi Dvorskom ratnom vijeću⁸⁰ i ostalo.⁸¹

Premda aktivnosti Ljubibratića u pogledu pokušaja rješavanja problema oko kapitala generala Hallera u iznosu od 20.000 forinti nisu izravno povezani s gradom Osijekom, kao niti njegove zapovijedi pukovnijama ili pak dopisi srijemskim vojnim komunitetima, iz njih se može izvući nekoliko neizravnih zaključaka koji će pomoći u definiranju određenih stavki koje su ključne za osvjetljavanje odnosa podmaršala i grada u kojem je obitavao. Prvenstveno se radi o očitom zaključku da je Ljubibratić imao jednu od vodećih uloga u radu Glavnog zapovjedništva. Osim toga, ključna stavka u ovome pogledu ne nalazi se toliko u sadržaju njegovih dopisa, koliko u vremenu njihova sastavljanja. Od njegova dolaska u Osijek 13. srpnja 1773. do kraja iste godine nije sačuvan niti jedan dokument s njegovim potpisom. Prvi spomen imena Ljubibratić u sačuvanim spisima osječkog Glavnog zapovjedništva u promatranom vremenu datiran je na 22. veljače 1774.,⁸² dok je u prethodnom razdoblju od nešto više od pola godine većinu dopisa potpisivao sam Mathesen. Osim zapovjednika, u manjoj su mjeri bile zastupljene druge osobe poput Dönhoffa, Rosenfelda itd.⁸³ Međutim, zaključno s 1. veljače 1774. i sve do 31. ožujka 1775. zapovjednik Mathesen autor je samo jednog dokumenta, pisma naslovljenog upravo na Ljubibratića i sastavljenog 26. rujna 1774. u Srijemskim Karlovcima.⁸⁴ U navedenom razdoblju sve službene sačuvane dopise i dokumente u ime Slavenskog glavnog zapovjedništva potpisivao je sâm Ljubibratić u Osijeku, od kojih je najraniji već spomenuti dokument od 22. veljače, a posljednji od 18. studenog 1774. Približno polovica dokumenata povezanih s njim potječu iz tog perioda, dok su preostali iz svibnja i lipnja 1775., te rujna i listopada 1776. Gotovo

74 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 3/2, 3/5, 3/6.

75 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 13/9, 13/10.

76 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 32/4, 32/7; fol. 1774-66, 40/1; kut. 13, fol. 1776-35, 40, 1776-21, 198.

77 HR-HDA-430-SGK, kut. 13, fol. 1776-5, 23/2, 1776-21, 187, 205, 207.

78 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-33, 3/1, 1775-12, 51/1, 64/1; kut. 13, fol. 1776-31, 44, 1776-66, 93, 1776-21, 188, 195, 207.

79 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1775-12, 22/3, 51/1.

80 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 24/1.

81 Pod navedenom kategorijom dolaze svi dopisi koji nisu navedeni ovom analizom i oni pojedinačni, poput dopisa Dvorskoj komori. HR-HDA-430-SGK, kut. 13, 1776-35, 41.

82 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 24/1.

83 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-61, 2/2, 2/6.

84 HR-HDA-430-SGK, kut. 12, fol. 1774-18, 1/1, 1774-61, 13/10, 1775-12, 39/1.

potpuni izostanak imena Mathesena u navedenim mjesecima te Ljubibratića u preostalima ide u prilog tezi da je ovaj potonji vršio privremenu dužnost zapovjednika u slučaju odsutnosti prvog.

Dopis bačkog episkopa Radivojevića od 13. rujna 1774. navodi da je barun Mathesen zadužen na trenutnoj Sinodi⁸⁵ kao carski povjerenik te se obraća direktno podmaršalu Ljubibratiću.⁸⁶ Odsustvo Mathesena dokazuje i njegov jedini dopis u promatranome razdoblju, onaj od 26. rujna, sastavljen upravo u Srijemskim Karlovcima, koji je sadržajno dio korespondencije vezane za episkopa Radivojevića.⁸⁷ Da je Ljubibratić obnašao dužnost privremenog zapovjednika osječke Tvrđe, navedeno je i eksplicitno u dopisu magistrata Unutarnjeg grada datiranog na 19. rujna 1774., gdje ga se oslovljava, između ostalog, kao *Intermis Vöstung Commendant*.⁸⁸ Možda još važnija crtica o njegovoj ulozi tijekom 1774. ostala je zabilježena i u već spomenutim franjevačkim ljetopisima, gdje se pod unosom 18. kolovoza opisuje treći dolazak cara Josipa II. u Osijek. S obzirom da je car odsjeo u zgradi Glavnog zapovjedništva, gdje se održavala i središnja carska audijencija u velikoj dvorani sa službenicima svih staleža, trenutni je glavni zapovjednik bio u ulozi svojevrsnog domaćina. Za vrijeme ručka koji se održao u istoj dvorani, car je ručao sa svoja dva generala koji su mu činili pratnju, Coloredom i Nostitzem, dok je Ljubibratić ugostio za svojim stolom bosansko-srijemskog biskupa Matiju Krticu, kao predstavnika duhovnog staleža, te grofa Pejačevića.⁸⁹ Potpuni izostanak Mathesena iz navoda te spominjanje imena Ljubibratića na mjestu visoke časti potvrđuje tezu o njegovoj vodećoj ulozi za vrijeme dužeg izbivanja glavnog zapovjednika iz grada, te najvjerojatnije uloge glavnog domaćina navedene svečanosti.

Zaključno svemu navedenom stoji da je Ljubibratić bio na dužnosti privremenog upravitelja Slavenskog glavnog zapovjedništva većinu 1774. i u kraćem periodu tijekom iduće dvije godine, te je tijekom cijelog razdoblja bio jedna od najmoćnijih vojnih osoba u Slavoniji. Ista je dužnost u sebi sadržavala i neposredno zapovjedništvo nad osječkom Tvrdom, što je značajna stavka i u razmatranju njegove uloge u mikrokozmosu Unutarnjeg grada tog vremena.

85 „Sinodi su bili vijeće episkopa, koji su uglavnom održavani u Srijemskim Karlovcima, a bavili su se izborom novih episkopa te pitanjima vjere i crkve. Na njima su bili prisutni carski povjerenik, metropolit, svih sedam episkopa s područja Monarhije, perovođa, tajnik i prevodilac. Sinod je mogao zasjedati jedino uz pristanak vladara i u prisutnosti carskog povjerenika. Iako se povjerenik trebao uvjeriti u sposobnost kandidata, ipak mu nije bilo dopušteno prisustovati konačnom glasovanju za izbor episkopa, a ni vijećanju o dogmama Crkve. Njegova se zadaća svodila na izvještaj o rezultatu izbora, te prilaganje zamolbe metropolita za potvrđenje izbora ili zaključka sinoda.“ Alexander Buczynski, *Gradovi Vojne krajine II* (Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 1997), 115.

86 HR-HDA-430-SGK, fol. 1774-61, 13/9.

87 HR-HDA-430-SGK, fol. 1774-61, 13/10.

88 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol 178.

89 Sršan, *Osječki*, 72.

Unutarnji grad o njegovoj ekscelenciji, generalu i podmaršalu, Jeronimu barunu Ljubibratiću od Trebinja

Kao najdugovječniji pukovnik i zapovjednik Gradiške pukovnije te kao odlikovani ratni *junak* Monarhije, Ljubibratić je zasigurno bio obećavajuće ime za sudjelovanje u provođenju procesa reforme prostora u kojem je proveo nekoliko desetljeća i njegovim ljudima s kojima je prošao brojna bojišta. I dok su iz Austrije stizale pohvale zbog njegovih spretnih poduhvata u Krajini, Unutarnji grad Osijek živio je drugačiju neposrednu stvarnost baroknog grada utvrde koju su u mnogočemu određivala njegova dva podmaršala. Razina odnosa može se prikazati kroz perspektivu prostora – Dvorsko ratno vijeće bilo je u dalekom Beču, dok je gradski Magistrat dijelio isti trg s Glavnim zapovjedništvom. Upravo je u zapisnicima i dopisima tog istog gradskog Magistrata ostalo posebno zabilježeno ime Jeronima Ljubibratića.⁹⁰ Spomenuta svjedočanstva omogućuju barem okvirnu rekonstrukciju jednog malog dijela života i djelovanja ovog podmaršala za vrijeme njegova boravka u Osijeku, razdoblja koje je uglavnom u potpunosti prešućeno u njegovim kratkim i objavljenim biografskim osvrtima.⁹¹ S obzirom da su navedeni izvori isključivo pisani od strane civilne uprave s kojom je Ljubibratić nerijetko dolazio u sukobe, potreban je poseban oprez kod njihove analize kako se ne bi upalo u zamku jednostrane interpretacije. *Pismo* o Ljubibratiću, doduše, uvelike govori i o slici kakvu su gradski oci imali o sebi i svom Unutarnjem gradu.

Odnos Ljubibratića i Unutarnjeg grada može se svesti na dvije osnovne kategorije – službenu i privatnu. U prvu kategoriju ulazi sve što se odnosilo na Ljubibratića kao generala i privremenog zapovjednika u Osijeku te vojsku u gradu koja je bila pod njegovim neposrednim zapovjedništvom. Takva relacija ujedno je i službena perspektiva odnosa vojnog i civilnog elementa baroknog grada 18. stoljeća. Druga kategorija sadrži sve poslove vezane uz privatnu osobu Jeronima Ljubibratića, poput imovinskih i pravnih, dok o obiteljskom životu postoji samo jedna crtica iz koje saznajemo o prisutnosti gospođe Ljubibratić.⁹²

Prvi spomen imena Ljubibratića u gradskim spisima potječe iz 5. ožujka 1774.,⁹³ dakle gotovo neposredno nakon što je preuzeo privremenu dužnost glavnog zapovjednika. Radi se o pritužbi koju je protiv njega uputio gradski Magistrat Unutarnjeg grada Virovitičkoj županiji zbog prekomjerne i neopravdane uporabe sile u slučaju gradskog mesara Franje Brožana. Prema navodima dotični je gradski mesar Brožan prethodnog dana, dakle 4. ožujka, bio pozvan pred vojnu komisiju kojom je predsjedao Ljubibratić zbog

90 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3 i 4; Navedeni su gradski zapisnici i dopisi objavljeni u: Stjepan Sršan (ur.), *Zapisnik općine Osijek – Tvrđa od 1770. do 1786. godine* (Osijek, DAOS, 1992.) i Stjepan Sršan (ur.), *Dopisi općine Nutarnji grad (Tvrđa) Osijek 1772.-1777. godine* (Osijek, DAOS, 2004).

91 Kratak spomen u literaturi o Ljubibratićevu boravku u Osijeku pronašli smo jedino u djelu Vaničeka. Vaniček, *Spezial*, sv. 2, 523.

92 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 334.

93 U izvorima se ponavlja numeracija stranica od 121 do 151, stoga se dalje u radu navodi prva serija navoda s dodatkom „a“, dok je druga serija s dodatkom „b“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 136b, 137b.

njegova zakupa nad posjedom Klise, te se od njega zahtijevala predaja originalnog ugovora. Komisija je u rukama imala ugovor o posjedu od opunomoćenika Vukovarskog vlastelinstva gospodina Mihaela Čeha⁹⁴ te je mesaru Brožanu dala alternativu – ako ne može ili ne želi odmah njima predati svoj ugovor, da to ima učiniti gradskome sucu. Međutim, u međuvremenu su bez optužbe i osnovane sumnje na zapovijed Ljubibratića jedan desetnik i četiri naoružana vojnika napala Brožana u njegovoj kući s ciljem da ga odvedu u zgradu vojne straže. S obzirom da se on nije želio samovoljno predati,⁹⁵ eskalaciju je spriječio gradski sudac koji je slučajno prolazio ispred vrata njegova stana. Magistrat je ovom prilikom tražio zaštitu više razine civilne vlasti pred vojnim represijama nad *ubogim građanstvom*, naglašavajući kako vojska nema nadležnost nad civilnim dijelom grada i civilnim poslovima, pa tako ni nad sporovima samog mesara Brožana.

U pritužbi se posebno ističe zaključni dio nakon opisivanja događanja, kada grad utvrđuje „da su se *starovjerski* zakupnici uvukli u utvrdu i u međuvremenu raširili svoje ruke, te bi naše pritisnuto građanstvo potpuno podložilo ako im se omogući željena prilika“.⁹⁶ S obzirom da u Unutarnjem gradu, kao niti na prostoru cijele Tvrđe, nije bilo dopušteno naseljavanje nekatoličkom stanovništvu, jasno je kako se u ovome navodu misli na pravoslavne pripadnike vojnih struktura koji su bili na dužnosti u utvrdi, čime je gotovo eksplicitno ukazano na samog Ljubibratića. Percepcija jednog carskog podmaršala i baruna te zapovjednika utvrde kao *starovjerskog agenta* koji ih želi uništiti puno govori o samosvijesti i identitetu grada te naravi dugih struktura koje su u mnogočemu predodredile njihov odnos. Pred očima lokalnih civilnih vlasti nalazio se svojevrsni paradoks. Odredba o naseljavanju isključivo samo katoličkog stanovništva unutar utvrde proizlazila je iz katoličke naravi Monarhije i njena vladara te iz direktne podložnosti i važnosti koju je utvrda kao strateški vojni objekt imala i potencijalne opasnosti koja je mogla nastati ukoliko bi se *nekatolički element* u njoj nastanjivao. Za Osijek, i kasnije za Unutarnji grad, ovaj je sustav vrijedio od trenutka njegova oslobođenja, čime je bio jedan od temeljnih identifikacijskih čimbenika građana, dokaza stare tradicije i baštine, povezanosti s Monarhijom te drugotnosti od, primjerice, Donjeg grada. Na drugoj strani nalazio se Jeronim barun Ljubibratić, pravoslavac⁹⁷ i zapovjednik cijele utvrde u kojoj nije bilo dopušteno naseljavanje pravoslavaca zbog straha od

94 Magistrat Unutarnjeg grada poslao je dopis 12. listopada 1773. Mihaelu Čehu upravo o posjedu Klise te su dobili odgovor kako je on dan u zakup osječkom mesaru Franji Brožanu od strane Vukovarskog vlastelinstva. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 139a.

95 U ovom kontekstu valjalo bi spomenuti i činjenicu da je Franjo Brožan bio, također prema navodima Magistrata Unutarnjeg grada, žrtvom vojnog nasilja 27.12.1773., dakle prije svega nešto više od dva mjeseca. Navodno je bez drugog razloga osim toga što je u miru kartao poslije devet sati priveden zajedno sa svojih dvoje civilnih kolega od strane gradske vojne ophodnje uz ozbiljne prijetnje, dok je vojnik koji se s njima nalazio pušten bez ikakvih sankcija HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 124b.

96 „...das die Altglauber Arendatores sich in die Vöstung einzuwurzelnd und mitlerzeit ihre Hände weithers auszustercken, unser ohne dem bedrangte Burgerschaft hingegen gänzlich zu unterdrucken die gewünschte Gelegenheit erlangen mögen.“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 137b.

97 Da je Jeronim za vrijeme boravka u Osijeku bio pravoslavne vjeroispovijesti, odnosno da nije prešao na katoličanstvo bilo u rimskom ili grčkom obredu kao što su to učinili njegovi rodaci Petronije i Ivan,

ulaska potencijalno *neprijateljskih* uhoda i elemenata. Dakle, pravoslavac kao glavni vojni zapovjednik isključivo katoličkog grada-utvrde. Teško je stoga jednoj nižoj razini civilne uprave bilo pomiriti činjenicu da katolički vladar istovremeno brani pravoslavcima život u svojoj utvrdi i postavlja jednog za njena zapovjednika. Ključnu ulogu u ovome slučaju igra razina perspektive, jer dok isti vladar vrlo dobro zna o kome je riječ i koliko je pouzdana osoba kojoj dodjeljuje tako visoki vojni čin kao što je podmaršal, ili pak nasljedni plemićki naslov, jednoj provincijskoj gradskoj upravi ovaj izolirani slučaj pojedinca ne može nadmašiti strukturu dugog trajanja temeljenu na religijskoj odrednici zakonskog akta. Oni ga prihvaćaju kao dio vojne strukture upravno odvojene od samoga grada i na koju nemaju utjecaja, ali s velikom razinom opreznosti i tendencijom promatranja njihova odnosa i kroz prizmu vjerskog sukoba uz, naravno, već ustaljeni i izraženi vojno-civilni antagonizam.

Kao što je već navedeno, zbog izostanka Ljubibratićevih dijelova korespondencije s gradom ne može se utvrditi i suprotna perspektiva i viđenje, odnosno ima li i s njegove strane podloge za utvrđivanje djelovanja temeljenog na vjerskoj odrednici. Iz šireg se Ljubibratićevog životopisa može zaključiti da ako je bilo riječi o zloupotrebi i represiji da je manje vjerojatno kako se radi o vjerskoj motiviranosti i agendi, a više o ustaljenoj praksi iskorištavanja vojne moći za usko osobne prohibitke. Međutim, činjenica bi u ovome slučaju ostala bez obzira na motivaciju – agenda zloupotrebe moći zbog osobne dobiti i ciljeva u konačnici dovodi do situacije u kojoj pravoslavac vrši represiju i podčinjava grad, iako možda vjerska odrednica nije bila uzrokom. Percepcija grada stoga ostaje presudnom, odnosno vide li oni u Ljubibratiću prvenstveno pravoslavca ili vojnika, te u kakvom omjeru i odnosu.⁹⁸ U slučaju s mesarom Brožanom, s obzirom da se radilo prvenstveno o njihovu službenom odnosu, prevladavalo je drugo viđenje, premda je prvo bilo značajno zastupljeno i pokazalo se kroz citirani navod kao svojevrsni vapaj. U drugu ruku, da bi se utvrdilo postojanje agende zluporabe moći od strane Ljubibratića, potrebno je odrediti više od jednog slučaja.

Tijekom ostatka ožujka i travnja nije bilo dopisa s Glavnim zapovjedništvom niti spomena Ljubibratića. Situacija se značajno promijenila sredinom svibnja, a započela je sa sporednom situacijom u kojoj je Ljubibratić bio žrtvom krađe. Naime, lualica Čordaš Orse navodno mu je ukrao pola drva za ogrjev koja su se nalazila u tvrđavskim kazamatima, dok je preostalu polovicu zapalio. Ukradena je drva prodao nepoznatom kaplaru, a za svoja je nedjela bio kažnjen s 15 bičeva i zabranom pristupa gradu.⁹⁹ Anegdota u kojoj je Ljubibratić imovinski oštećen bila je poput simbolične uvertire početka gospodarskog *rata* Unutarnjeg grada i Glavnog zapovjedništva u Osijeku kojim je on predsjedao.

zorno svjedoči spor koji je pokrenio Magistrat Unutarnjeg grada zbog njegova protupravnog stjecanja imovine upravo zbog ograničenja temeljenih na religijskoj pripadnosti, a očemu će biti više riječi kasnije.

98 Percepcija Ljubibratića, kao i svaka druga, bila je fluidna, odnosno u jednom je događaju moglo prevladati jedno, dok je u drugome drugo viđenje, s obzirom da na proces utječe i više drugih čimbenika.

99 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 153.

Grad se 18. svibnja 1774. požalio Glavnom zapovjedništvu i samom Ljubibratiću zbog točenja pića i prodavanja namirnica u vojarnama i na javnim mjestima, što je išlo direktno na štetu građanstva.¹⁰⁰ Pritužba je hitno poslana nakon što su se gradski gostioničari Mathias Löcker, Ignatius Wanger i Johann Horky prethodnog dana požalili gradskom Magistratu na nezakonite radnje vojske, koje su prema ugovorima pripadale samo civilnim stanovnicima.¹⁰¹ Navodi kako se u carskim vojnim zgradama, naime vojarnama i kazamatima, javno toči ne samo vino i pivo, nego se također trguje i s profesionalnim proizvodima i namirnicama na štetu građanstva, jer se prodaju po značajno nižim cijenama. Posebno štetno za grad jest držanje vojnih štandova i točionica na ulici kod skladišta i artiljerijske oružarnice, te kazamata kod Vodenih vrata koje su poslovale kao i lokalne gradske gostionice i trgovine. Navedenim gospodarskim aktivnostima vojska je činila neloyalnu konkurenciju i time preuzimala posao lokalnim obrtnicima.¹⁰² Grad se, ustvrdivši da je građanstvo izrazito malobrojno u odnosu na veliku vojnu posadu i da se ne može s njom natjecati, pozvao na prava i propise kojima je slične gospodarske aktivnosti dopušteno provoditi samo civilnim građanima, a ne i vojsci koja nije gospodarski subjekt, i zamolio Glavno zapovjedništvo da spriječi takvu praksu u svojim redovima, vjerojatno pretpostavivši da je obavljana bez znanja vrhovnih odgovornih osoba.

Jedan od rijetkih sačuvanih odgovora Glavnog zapovjedništva pristigao je dva dana kasnije, a načinio ga je tajnik odjela za opremu Josip Kunc, ustvrdivši da je vrhovna vlast dopustila točenje vina i piva za službeno osoblje u artiljerijskim oružarnicama i vojnim ugostiteljskim objektima, ali da se to nikako ne smije obavljati na ulici i javnim mjestima. Za sve je moguće propuste u tom pogledu isključivo okrivio *običnog* vojnika. Naglasio je da ih se ni ne može previše kriviti ako znaju da na tim mjestima mogu dobiti jeftinije i kvalitetnije proizvode nego kod građana te da i mnogi građani koriste takve prilike da ostave svoj novac unatoč zabrani koju imaju od Magistrata. Također je naveo da za točionice i štandove u kazamatima i vojarnama nema poznatog primjera te je naložio da je ubuduće potrebno navesti konkretan slučaj kada je običan vojnik prodavao namirnice ili točio vino na javnim mjestima, kao i da će dotični u tom slučaju biti kažnjen.¹⁰³ Diplomatski pristup vojnog tajnika u obraćanju gradu ne otkriva mogućnost umiješanosti vrhovnog zapovjedništva i odobravanja ili poticanja sličnih gospodarskih nelegalnih radnji te je moguće kako je ova prva pritužba prošla i bez saznanja samog Ljubibratića.

Situacija se nastavila razvijati već nakon tjedan dana, kada grad u novoj pritužbi ponavlja sve već navedene stavke u pomalo iznenađenom tonu, jasno izražavajući

100 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 154.

101 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 302, 303.

102 Obrtnici su morali plaćati značajne poreze kako bi mogli držati štandove i točiti piće, te su imali i brojne druge troškove i regulative koje su uređivale njihovo poslovanje, stoga nikako nisu mogli konkurirati nezakonitim vojnim točionicama i trgovinama koje su bez nameta, poreza i ostalih davanja nudile značajno niže cijene uz ostvarivanje visokog profita.

103 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 154.

nezadovoljstvo što Glavno zapovjedništvo nije ozbiljno primilo prvi dopis. Utvrdili su da se nisu nadali kako bi Glavno zapovjedništvo moglo pomisliti da bi oni mogli uputiti protiv tako visoke ustanove neutemeljene pritužbe, te naveli profesije koje su stalno prodavale svoje proizvode na vojnim javnim štandovima: pekare, obučare, stolare i bravare. Objašnjenje za točenje u oružarnici i skladištu su barem načelno ovom prilikom prihvatili, dok su za sve ostale stavke potvrdili nastavak provođenja nezakonite gospodarske prakse.¹⁰⁴ Dokazivanje nezakonitih radnji za točionicu u artiljerijskoj oružarnici bilo je nešto teže s obzirom da je ona sama po sebi zaista bila legalna, te je za 1774. godinu uredno platila naknadu gradu za točenje kao i sve ostale privatne gostionice.¹⁰⁵

Navedena dva gradska dopisa Glavnom zapovjedništvu u vremenskom razdoblju manjem od 10 dana pokazuje ozbiljnost problema koji su očito vojne vlasti podržavale. Da se ništa ozbiljnije nije poduzimalo u pokušaju njegova rješavanja, svjedoči pritužba Unutarnjeg grada Virovitičkoj županiji datirana na 14. lipnja,¹⁰⁶ u kojoj se navode sve nedaće po tom pitanju kao što su bile predočene i samoj vojnoj upravi i moli zaštita pred grubim kršenjem propisa kojemu se oni kao mali grad ne mogu samostalno oduprijeti. Dodano je i nekoliko novih stavki, a posebno se ističe ona da se gospoda časnici i činovnici, koji primaju carsku plaću, miješaju u gradske obrte i staju u obranu spornih uličnih točionica i sličnih pojava unatoč generalnoj zapovijedi iz 20. svibnja koja ih zabranjuje. O kakvoj je točno zapovijedi riječ i tko ju je izdao, nije u potpunosti jasno, ali se ona ponovno spominje kao osnova na koju se grad poziva za provođenje zabrane i uklanjanje štetnih gospodarskih pojava u dopisu samome županu, grofu Niczkyu, iz 18. srpnja gdje traži njegovu neposrednu intervenciju u zaštiti civilnog stanovništva pred vojnim zlostavljanjem.¹⁰⁷ S ovim obraćanjem županu izvori prestaju govoriti o dotičnom gospodarskom sukobu grada i vojske, što nikako ne znači da je on završen i riješen. Korespondencija je trajala puna dva mjeseca, od 18. svibnja do 18. srpnja, što je bilo minimalno vrijeme tijekom kojeg je vojska zasigurno obavljala nezakonite gospodarske aktivnosti u gradu. Trajnost takvog stanja i zasigurno izrazito velika štete koju je grad pretrpio, te ustrajnosti kojom je pokušavao zaštititi svoja prava govori u prilog ozbiljnosti situacije koja je vladala unutar osječkih zidina.

Premda se ime Ljubibratića nigdje eksplicitno ne navodi, on je kao zapovjednik osječke utvrde i najviši časnik koji je trenutno boravio u Glavnom zapovjedništvu bio glavna odgovorna osoba za situaciju. Nije moguće da bi se slične eksploatacije mogle provoditi tijekom dužeg vremena, na tako očit način i uz žestok otpor civilnog elementa bez pokroviteljstva najviših lokalnih vojnih razina. U najgorem slučaju po njega, radilo se o

104 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 159.

105 Vojna točionica u artiljerijskoj oružarnici prema svemu sudeći osnovana je tijekom 1774. jer se od te godine pa do kraja desetljeća može pratiti njeno uredno plaćanje naknada za točenje koju su plaćali svi gostioničari, dok se za prethodne godine ne nalazi na popisu platiša. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 224, 326.

106 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 163, 164.

107 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 171.

grubom kršenju zakona i zloupotrebi vojne sile radi stjecanja značajne materijalne koristi, a u najboljem o nesposobnosti održavanja discipline i reda kod svojih podređenih i unutar utvrde kojom je zapovijedao. S obzirom da je prema sačuvanim izvorima nemoguće precizno odrediti njegovu ulogu u ovom konkretnom slučaju, zaključak se može izvesti ponovno na temelju njegova životopisa i ponašanja u drugim, sličnim prilikama. Na jednoj strani nalazi se prekaljeni ratnik i dugogodišnji zapovjednik koji je već više od desetljeća obavljao visoke upravne funkcije, o čemu je već podosta rečeno, a na drugoj čovjek koji je u kratkom vremenu boravka u Osijeku bio višestruko osobno optužen za gospodarski kriminal, prevare i zloupotrebu vojne sile za osobnu dobit. Mogućnost lažnog optuživanja ne smije se u potpunosti isključiti, posebno jer je postojao značajan animozitet prema Ljubibratiću kao pravoslavcu. Međutim, malo je vjerojatno da bi Unutarnji grad vodio sustavnu kampanju protiv njega bez ikakvih temelja s obzirom na nesrazmjer moći koji je imao u odnosu na vojni element s kojim je dijelio isti prostor.¹⁰⁸ Nakon svega navedenog daleko je izglednije da je Ljubibratić bio aktivni sudionik i uzrok situacije, nego samo vrhovno odgovorna osoba bez neposredne umiješanosti.

Idući sukob koji je izbio na relaciji vojske i Unutarnjeg grada bio je samo djelomično gospodarske naravi, ali ovog puta izrazito personaliziran i unutar pravnih okvira. General Ljubibratić izdao je zapovijed 16. rujna 1774. da se sve gostionice unutar utvrde moraju zatvoriti do 9 sati, te da u njima nakon zatvaranja ne smiju biti viđene niti jedna vojna ili civilna osoba. U slučaju nepoštivanja ove odredbe, i gosti i gostioničar trebali bi biti privedeni i zadržani u pritvoru preko noći.¹⁰⁹ Pravno gledano, ova odredba nije sporna jer je zapovjednik utvrde određivao pravila koja su se ticala javnog reda, mira i sigurnosti unutar vojnog objekta, poput doba u kojem su se zatvarala tvrđavska vrata, kada je nastupao policijski sat ili u ovome slučaju kada se morao praviti *fajront* u gostionicama.

Međutim, građani nisu prepoznali opravdanost ove odredbe i stoga je u njihovo ime Magistrat 19. rujna uputio pritužbu podžupanu Virovitičke županije, moleći da se on osobno založi za njih i u njihovo ime kao posrednik intervenira kod lokalnog Glavnog zapovjedništva i zatraži dopuštenje za rad i točenje do 10 sati barem za civilne goste. Argument grada temeljio se na činjenici da je „u bilo koje vrijeme bez smetnji“¹¹⁰ bilo dopušteno točenje gostionicama do 10, a tamo gdje je bila glazba i do 11 ili 12 sati, te da je ova odredba vrijedila i za vrijeme dok je general Mathesen bio prisutan, kao i u prethodnim mjesecima njegova izbjivanja. Također, smatrali su da je Ljubibratić zapovijed izdao „iz jedne sigurne, protiv građanstva njegujuće strasti ili resantimana“,¹¹¹ te zaključili da

108 Grad je bio vrlo dobro svjestan odnosa moći koji je vladao unutar osječke Tvrde, a što je rijetko izostavljao posebno naglasiti u većini svojih pritužbi. Djelomično se tu radi i o građenju slike žrtve radi postizanja ciljeva, ali konkretne brojke neumoljivo idu gradu u prilog.

109 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 178, 179.

110 „...jederzeit ohngehindert erlaubt gewesen...“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 178.

111 „...ist von dem Intermis Commandanten tit. H. General Feldmarschall Lieutenant Freyherrn von Liubibratich vermuthlich aus einer gewissen, gegen die Burgerschaft hegenden Passion, oder Missgunst ein neuer Befehl...“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 178, 179.

„ugroženo građanstvo još nikada i ni od jednog zapovjednika nije bilo ovoliko potisnuto i proganjano, kao od strane dotičnog“.¹¹² Citati gradskog dopisa eksplicitno govore o već razvijenom neprijateljstvu na osobnoj razini i percepciji Ljubibratića kao *progonitelja i tlačitelja nevinog i ubogog građanstva*, što je značajan odmak u odnosu na prethodne dopise koji su naglasak uglavnom stavljali na instituciju Glavnog zapovjedništva i službeni odnos vojne i civilne uprave. Teško je utvrditi stvarnu motivaciju izdavanja ove zapovijedi, ali je sigurno da je ona imala izrazito štetne i potencijalno pogubne posljedice za poslovanje gradskih gostioničara. Uzmemo li u obzir da je prošlo manje od dva mjeseca od posljednjeg dopisa vezanog za gospodarsku djelatnost vojske i materijalne štete, koju je zbog nje trpio grad, očiglednom postaje geneza *dušmanina Ljubibratića*, konstrukcije koja već značajno nadilazi početno vjersko određenje. Njena konačna potvrda i uobličene artikulirani su u posljednjoj pritužbi upućenoj za vrijeme njegova upravljanja Tvrdom.

Priča o Unutarnjem gradu i zapovjedniku Tvrđe generalu Ljubibratiću zaokružena je *punktacijama* gradskog Magistrata iz 22. studenog 1774., odnosno dokumentom u sedam točaka kojim se iznose *zlodjela* koja je dotični osobno i privatno počinio protiv građanstva.¹¹³ U kratkom je uvodnom dijelu potvrđen opis generala Ljubibratića kao *najvećeg progonitelja građanstva među svim zapovjednicima ikada*, što uz konstataciju nepodnošljivosti trenutnog stanja interpretira njihov sukob i jasno kontekstualizira predočene točke. Osoba Jeronima Ljubibratića u potpunosti je identificirana i izdvojena iz dugih strukturnih sukoba civilne i vojne vlasti te predstavljena kao personalizirani neprijatelj *par excellence*. Više nije bilo zamagljenosti pogleda prema Glavnom zapovjedništvu, preispitivanja motivacije ili neartikuliranog straha i animoziteta temeljenog na vjerskoj pripadnosti. Do studenog 1774. Magistrat Unutarnjeg grada je već imao jasnu viziju temeljenu na bogatom iskustvu njihova odnosa, stoga su *punktacije* donosile raščlanjene prijestupe koje je počinio kao privatna osoba uz zloupotrebu vojnog položaja moći za neposredne privatne ciljeve, bez mogućnosti maskiranja iza službene pozicije unutar Glavnog zapovjedništva i djelovanja u ime opravdanih vojnih interesa. S obzirom da je nedugo nakon njihova sačinjavanja završeno zapovijedanje Ljubibratića u Osijeku, premda je on u gradu ostao još neko vrijeme, one su predstavljale i zaključnu ocjenu minolog razdoblja u očima civilnog stanovništva.

Sadržajno gledajući, prva točka dokumenta iznosila je prvo neprijateljstvo koje je u očima Magistrata počinio Ljubibratić protiv nedužnog grada. Radilo se o pokušaju kupovanja Langentalova majura na gradskoj dražbi, što mu je grad osujetio jer njemu kao pravoslavcu nije bilo dopušteno posjedovanje imanja u gradu i time ulazak u red građana.¹¹⁴ Druga točka donosi ponovni osvrt na prvu zabilježenu pritužbu koja je no-

112 „Wenn dann unser betrangten Burgerschaft, die noch niemahl, und von keinem Comendanten so hart gehalten, und verfolgt gewesen, wie von diesem letzt benanntten...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 179.

113 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 199, 200, 201.

114 Premda za opisani događaj nije naveden datum, prema svemu sudeći radilo se o vremenu neposredno prije nego je Ljubibratić preuzeo zapovjedništvo nad Tvrdom u odsustvu generala Mathesena, čime je odnos njihove moći bio povoljniji za grad.

sila njegovo ime, naime onu vezanu za pitanje mesara Franje Brožana i posjeda Klise iz ožujka, ali ovog puta iz pak drugačije perspektive. Više nema spomena o Glavnom zapovjedništvu ili vojnim komisijama, nego o osobnoj uroti samog Ljubibratića s donjogradskim Srbima u svrhu otimanja legitimnog zakupa koji je Brožan imao ugovoren s Vukovarskim vlastelinstvom.¹¹⁵ Treća je točka osvrt na činjenicu kako je Ljubibratić na stožernim odajama nezakonito izbio prozor koji je neposredno gledao na susjedovo imanje i time mu činio štetu.¹¹⁶ U četvrtoj se točki navodi kako se Ljubibratić prijetio s kaznom od 50 bičeva gradskom bačvaru Maksimilijanu Tillu ukoliko u najkraćem roku ne popravi ogradu na Kostićevom posjedu, što spomenuti gospodin Till ni u kojem slučaju nije bio dužan napraviti niti je za nju bio odgovoran. Otvorenu prijetnju s istom kaznom navodno je Ljubibratić uputio u više navrata nekolicini različitih građana.¹¹⁷ Peta se točka nastavlja na problem s Kostićevim imanjem, a ovog je puta riječ o njegovoj kupovini Kostićeva majura za pretjeranu cijenu čime je kršio regulative navedene pod prvom točkom.¹¹⁸ Pretposljednja, šesta, točka navodi da je Ljubibratić bez znanja i dopuštenja vlasnice i udovice Hennin iskopao pet stabala smokve s njenog majura, koji je ona zajedno sa svim pripadajućim vočkama kupila prije godinu dana. Sedma i posljednja točka govori o navodnoj osobnoj osveti Ljubibratića prema gradskom sucu, prilikom koje ga je, između ostalog, vrijeđao nazivajući ga pogrdnim imenima i nazivima, što je posebno uvrijedilo građanstvo.¹¹⁹

Sve su točke, osim posljednje, bile usko imovinsko-pravne naravi. Na jednoj je strani Ljubibratićev pokušaj stjecanja imovine u Unutarnjem gradu, a na drugoj činjenje materijalne štete građanima i zloupotreba vojne sile. Međutim, jedino je druga stavka bila s potencijalno većim materijalnim, a peta pravnim posljedicama, dok su ostale spadale u manje štete ili zloupotrebu sile radi stjecanje manje imovinske koristi. Puno govori i činjenica što su gospodarski sukob oko vojnih točionica i štandova, te skraćivanje radnog vremena gostionicama ovom prilikom ostali izostavljeni. Premda su načinili značajno veću štetu nego iznesene stavke, ipak je u njihovu slučaju glavni akter bilo Glavno zapovjedništvo, što je stavljalo Ljubibratića isključivo u poziciju službene vojne, a ne privatne osobe. Samim bi time napad na njega bio ujedno i napad na vojne strukture, dok su optužbe koje je grad iznio u svojim *punktacijama* usmjerene na izbjegavanje tog konteksta. Sve u svemu, jasno je da se Ljubibratić u nešto više od godine dana boravka u Osijeku uspio značajno zamjeriti gradskim ocima Unutarnjeg grada.

115 Ovog je puta eksplicitno navedeno ono što se impliciralo u dopisu iz ožujka, a to je direktno pogodovanje pravoslavicima na štetu katoličkih građana Unutarnjeg grada.

116 Sam susjed, kao i civilna uprava, su po tom pitanju naravno bili nemoćni i prozor je ostao.

117 U tom je trenutku najvjerojatnije Ljubibratić već bio kupio ili je planirao kupiti navedeno Kostićevo imanje, te je pribjegao onovremenoj uobičajenoj zloupotrebi vojne sile za stjecanje osobne koristi.

118 S obzirom na važnost i posljedice, te zastupljenost u sačuvanoj građi, peta je točka posebno analizirana u idućem poglavlju.

119 Osim što su jasno naveli da su izrazito uvrijeđeni, navod Ljubibratićeve osobne uvrede gradskom sucu posebno su podvukli i naglasili, što je jedinstveni primjer u analiziranoj izvornoj građi.

Prvi unutargradski pravoslavac?

„Gosp. Mihovil Kostić kupio je od Stegićevih vjerovnika zemljište dviju kuća s majurom za 4.500 forinti... K tomu pripadajućih 5 jutara livade nalaze se u četvrtoj crti broj 19, iza zemljišta ciglane prema Donjem gradu, između Rosentalovog novog kućnog zemljištva i nove tenjske ceste, ostrag se naslanjajući na Tomasa. Prema novim zemljišnim uredbama iz 1758. g. polovica od 16 kola livada pripadaju ovoj kući.“¹²⁰ Osim navedene kuće koja se nalazila pod brojem 60, Mihovil Kostić imao je i kuću pod brojem 56 s pripadajućim zemljištem izvan grada,¹²¹ što ga je činilo jednim od najimućnijih građana Unutarnjeg grada. Nakon njegove smrti imanje su naslijedile udovica Ana Marija Kostić i sestra Agnes Csotkin. One su navedene dvije kuće pod brojevima 56 i 60 prodale 12. rujna 1774. Carsko-kraljevskoj fortifikacijskoj upravi za ukupni iznos od 9000 forinti, čime su nekretnine s jednom od najviših zabilježenih transakcija tog vremena prešle u državno vlasništvo. Kupoprodaja je uključivala sav građevinski materijal kao i sve pokretnine koje su se nalazile unutar kuća, ali bez pripadajućih zemljišnih parcela izvan gradskih zidina.¹²²

Nakon nešto manje od dva mjeseca, točnije 7. studenog iste godine, u gradskim zapisnicima načinjen je idući unos: „njegova ekscelencija titularni gospodin general podmaršal barun od Ljubibratića je preko carskog i kraljevskog sanitetskog dužnosnika gospodina Antona od Laborda obavijestio lokalni gradski Magistrat predočujući pisanu ispravu koja je dokazivala kako je gorespomenuta njegova ekscelencija na zajedničkom gradskom prostoru, između carskog i kraljevskog orijentalnog tumača titularnog gospodina od Rachera i franjevaca, kupio pod brojem 60 stojeći Kostićev majur zajedno s travnjakom od Kostićevih nasljednika za 600 forinti, te zahtijevajući da se navedena kupovina unese u gradske knjige.“¹²³ Iz navedenog je vidljivo kako je Ljubibratić osobno kupio imanje izvan gradskih zidina koje je bilo dijelom Kostićeve kuće pod brojem 60 od njegovih nasljednika, a koje nije prodano u sklopu državnog preuzimanja nekretnina unutar grada. Gradski je Magistrat umjesto sačinjavanja uobičajenog kupoprodajnog protokola, a što je Ljubibratić od njih tražio predočavanjem ugovora preko posrednika, najavio tužbu protiv navedene kupovine „ne zbog majura, nego zbog livade koja se nalazi na gradskom zemljištu.“¹²⁴

120 Stjepan Sršan, *Zemljišna knjiga grada Osijeka (Tvrđa) 1687.-1821. godine*, (Osijek, DAOS, 1995), 54-55.

121 *Isto*, 52.

122 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 316, 317.

123 „Nachdeme Sr: Excellenz tit. H. General Feld=Marchal Lieutenant, Freyherr v. Liubibratich durch den Kayl. Königl. Sanitats Cancelisten h. Anton v. Laborda dem hiesigen Stadt Magistrat mittelst aufweisung eines Shriff. Accords vermelden lassen, waß gestalten hochgedacht S. Excellenz den auf unseren gemeinen Stadt grund, zwischen den K. Konigl. Orientalishen Dolmetsh tit. h. v. Racher und P.P. Franciscaner sub Nro. 60. stehenden Kosztichishen Mayerhof, samt Wiesen von denen Kosztichishen Erben von 600 fo. erkauffet haben solten; und über sodann getroffenen Kauf einen Prothocolls Extract anverlanget haben.“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 324.

124 „...wegen der nicht zu diesen Mayerhof, sondern zum Stadtgrund gehörigen Wiesen...“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 324.

Najavljena tužba sročena do 10. studenog i poslana gospodinu von Krusperu, službeniku Dvorske komore i dvorskom savjetniku,¹²⁵ predstavljala je svojevrsni vrhunac eskalacije odnosa između Unutarnjeg grada i generala Ljubibratića i neposredni povod sastavljanju već spomenutih *punktacija*. Sadržajno je bila sinteza svih nedaća prethodnih mjeseci, uklopljena u paušalni spor oko livade izvan gradskih zidina zanemarive vrijednosti i uz nekoliko relativno (ne)očekivanih odstupanja. Tekst tužbe započinje ponovnim, ovoga puta značajno izražajnijim vapajem i eksplicitnim određivanjem središta pravog problema. Tako već prva rečenica utvrđuje da je usred brojnih poteškoća kojima je „ugroženo i od potpune propasti ne tako udaljeno nesretno građanstvo, pritisnuto i uvrijeđeno, pored još brojnih potlačivanja još jedan dodatni neobični događaj svjedočilo“.¹²⁶ Ono neobično u kupovini koju je obavio general Ljubibratić bila je činjenica što je on pravoslavac,¹²⁷ jer je „naime od samog početka i osvajanja ove utvrde i grada Osijeka od prije toliko mnogo godina ovdje nitko drugi, osim rimokatoličkih pomazanika nije bio toleriran kao posjednik, također ovdje nikada mjesto nije smio ugrabiti, kako je... naglašeno i zabranjeno Dvorskim komorskim komisijskim dekretom pod trećim paragrafom...“¹²⁸ S obzirom na pravne odredbe i statut Unutarnjeg grada u pogledu katoličke isključivosti, te činjenicu da je vlasništvo posjeda na gradskom prostoru značilo i dobivanje građanstva, očigledno je sporna kupovina iz te perspektive bila nezakonita. Međutim, s obzirom da se radilo o stjecanju manje vrijednih posjeda izvan gradskih zidina, te žestini kojom se grad obrušio na taj čin, jasno je da su stvarni sukobi i strahovi ležali u činjenici što se radilo o omraženoj ličnosti Ljubibratića te čvrstoj samoodrednici i identifikacijskom faktoru temeljenom na vjerskoj osnovi, točnije katoličanstvu i katoličkom duhu koji je ovaj utvrđeni grad baštinio u najvišem smislu.

U ovome pogledu posebno je važan treći odlomak tužbe, odnosno elaboracija važnosti problema za grad, koji započinje s konstatacijom da „mi naime nemamo ništa osobno protiv gore spomenute njegove ekscelencije“,¹²⁹ nego navodi kako je problem u dugoročnim štetnim posljedicama koje bi donijela ova njegova *otimačina*. U tom pogledu gradski oci priznaju da se navedeni majur i zemljište ne nalaze u samome gradu, ali da unatoč

125 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 189, 190, 191.

126 „...betrangte, und von der gänzlichen Ruin nicht weit mehr entfernt Arme Burgerschaft gepresset, und gekränkhet wird, hat sich zu unßerer bevorstehenden noch mehrerer unterdrückung noch ein ander ungewöhnlich Begebenheit geüssert...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 189.

127 U navođenju Ljubibratića Magistrat koristi iduću formulaciju u kojoj eksplicitno navodi ključne stavke kao što je privremeno zapovjedništvo nad utvrdom i pripadnost pravoslavnoj vjeroispovijesti: „... Intermis Vöstungs Commendant Excellenz Tit. Herrn General Feld Marschal Lieutenant, und frey Herr v Liubibratich /: Graci non uniti Ritus Religions :/...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 189.

128 „Obscon zwar von allem anfang, und Eroberung dieser Vöstungs Stadt Esseg seit so vielen Jahren her dahier kein anderer, als der Römish Catholischen Religion zugethanenen in Possessorio geduldet worden, auch niemahls dahier Platz greyffen dürfte, wie dann auch solches... Hof= Cammeralishen Commissions Decrets pho. 3tio außdrückhlich untersaget, und verboten ist...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 189.

129 „Unterdesen haben Wir jedoch quo ad Personam hochgedacht Sr. Excellenze gar nichts...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 190.

tome čin snosi jasne posljedice jer su sve do današnjeg dana pravoslavci, koji već dugo teže ovdje zadobivanju mjesta stanovanja, držani izvan tog prostora, te bi „kupovinom ovog majura u grad prodrila i uporište zadobila *strana* noga... a sa svih strana ugroženo građanstvo bilo još više duboko uvrijeđeno“. ¹³⁰ Stoga od dvorskog savjetnika i komorskog službenika von Kruspersa traže zaštitu i potvrdu da u gradu, kao i na pripadajućem gradskom zemljištu, smiju biti isključivo tolerirani katolici, što bi iz njihove perspektive jedino moglo spriječiti „izopćavanje i uništenje građanstva“. ¹³¹ Izolirano promatrajući ovaj dokument, moglo bi se zaista povjerovati kako je riječ isključio o imovinsko-pravnom pitanju temeljenom na religijskoj i vjerskoj, odnosno proto-nacionalnoj osnovi. Međutim, stavljajući ga u kontekst povijesti odnosa i prethodnih iskustava aktera ove priče, tvrdnja grada da nema ništa osobno protiv Ljubibratića teško može držati vodu. Najvjerojatnije je iznesena u svrhu jačanja ozbiljnosti argumenta prilikom tužbe visokoj instanci, premda je bila u potpunoj oprečnosti s iznesenim tvrdnjama od prije svega dva mjeseca, dok su svoje nedaće predstavili u uvodnom dijelu kroz nepersonalizirani oblik.

Činjenično utvrđivanje samog problema vezanog za kupoprodaju imanja imalo je sporednu ulogu, ali ipak nije bilo ograničeno samo na spor za livadu koja se nalazila na gradskom zemljištu, nego je pod pitanje stavljen i sam majur, te navodno dodatna parcela zemljišta koja je preuzeta od kuće poštanskog ureda. Osim osporavanja zakonitosti kupovine, grad je iznio i da majur s pripadajućom livadom vrijedi jedva 200, a zemljište pošte jedva 50, dok je Ljubibratić naveo da ih je platio 600 forinti, implicirajući i financijske malverzacije provedene uz pomoć Kostićevih nasljednica. Iz tog razloga zatražena je neovisna procjena vrijednosti spornog imanja te omogućavanje njegova preuzimanja od strane nekog od građana Unutarnjeg grada po nižoj cijeni.

Presuda Dvorske komore stigla je 21. ožujka 1775. i odredila je da general Ljubibratić može zadržati i koristiti kupljena imanja sve dok je namješten u Osijeku, ali uz uvjete da ne smije podizati nove građevine, da mora plaćati redovne naknade gradu i da prilikom daljnjeg premještanja imanje mora prodati isključivo katoliku. ¹³² Obje su strane prihvatile navedenu presudu bez žalbe. Međutim, što nam govori dotična presuda civilnih vlasti? Prema statutu Ljubibratić kao pravoslavac nikako ne bi smio imati vlasništvo unutar pravne cjeline Unutarnjeg grada. Dopuštenje zadržavanja i uživanja uz ograničenja, prvenstveno zabrane gradnje novih objekata, bilo je samo blaži oblik ograničenog vlasništva, jer su ostala dva pravila ionako vrijedila za sve građane – plaćanje redovnih naknada i mogućnost prodaje imanja samo katolicima. Štoviše, njegovim uvrštavanjem na listu poreznih obveznika Unutarnjeg grada on u određenoj mjeri postaje i njegovim građaninom, pa makar bio i drugog reda. ¹³³ U koliziji civilnih propisa

130 „...durch Kaufung dieses Mayerhofs, auch in die Stadt einzudringen, eienen gesten Fus gewinnen wurden... von allerseits beinträchtigte Burgerschaft noch mehr zu kräncken angesehen ist.“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 190.

131 „...das Wir nicht gar Verstossen und zu grund gehen werden.“ HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 190.

132 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, 344.

133 Bez obzira na ograničenja koja je imao u civilnom aspektu, ipak je bio osoba s daleko najvećom realnom moći u Unutarnjem gradu, što je već u više navrata jasno pokazao.

i realne vojne moći i dužnosti u slučaju Osijeka i Ljubibratića očito je i za Dvorsku komoru važnija bila činjenica da se ovdje radi o jednom carskom podmaršalu i vitezu Vojnog reda Marije Terezije nego o pravoslavcu. Stoga bi uz određeni oprez i djelomično ograničenje mogli tvrditi da je brigadirni general i podmaršal Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja bio prvi pravoslavni građanin Unutarnjeg grada Osijeka, direktnog baštinika osmanskog i srednjovjekovnog grada.¹³⁴

Situacija u imovinsko-pravnom pogledu ostala je mirnom sve do proljeća 1777. godine, kada je ponovno ušla u prvi plan s obzirom da je Ljubibratić dobio premještaj na mjesto glavnog vojnog guvernera Cremona u Italiji. Svoja je osječka imanja stoga stavio na prodaju 21. travnja za isti iznos za koji je naveo da ih je i kupio – 600 forinti.¹³⁵ Na prvi pogled rutinska provedba presude iz 1775. izrasla je u novi niz sporova, ovog puta prvenstveno zbog osjetljivosti pitanja i presedanske situacije. Problem je u očima grada već nastao kada se nakon prve dražbe nije pronašao kupac koji bi dao traženih 600 forinti za Ljubibratićevo imanje. Unatoč direktnoj ponudi, grad ga također nije bio spreman otkupiti, ustvrdivši da već imaju prevelike troškove oko gradskog bolničkog majura i da nikako nemaju potrebe, a posebno sredstava, za pribavljanjem i održavanjem novoga. Međutim, gradski se Magistrat odlučio posebno angažirati u prodaji i najavio je održavanje nove dvije dražbe u kojima bi posebno naglasio i predstavio imanje svojim građanima, ali uz napomenu Ljubibratiću neka ipak snizi cijenu. Nakon što ni na drugoj dražbi nije pronađen kupac, predložio je Ljubibratiću da prije idućeg licitiranja imanje procijeni nezavisni vještak. Također je u tom pogledu objavio kako je grad čvrsto odlučio da će u slučaju daljnjeg izostanka kupca iz redova njegovih građana, ili pak nekih drugih uglednih katolika, on imanje preuzeti na sebe po tom novom procijenjenom iznosu,¹³⁶ zasigurno vjerujući kako će on biti značajno niži.¹³⁷ Odgovor Ljubibratića gradu stigao je usmenim i posrednim putem preko natporučnika Fischera, a bio je potvrđan uz nekoliko posebnih zahtjeva. Naime, tražio je da neovisni procjenitelj nikako ne bude iz Osijeka, nego iz nekog drugog grada ili mjesta, poput Vukovara, da dođe što prije te da sav trošak snosi Magistrat.¹³⁸

Neovisni je vještak već do 16. svibnja obavio uvid i Ljubibratićevo imanje procijenio na vrijednost od 463 forinte i 51 krajcara. Procijenjeni je iznos za grad očito bio neočekivano visok, što ga je prisililo na slanje dopisa o ovom pitanju nadležnoj instituciji, Dvorskoj komori, predstavljajući relativno opširno svoj slučaj.¹³⁹ Iznesene su tri ključne stavke, od kojih je prva i svakako najvažnija bila izjava Ljubibratića da je u slučaju

134 Barem prema navodima samog Unutarnjeg grada Osijeka, koji je uporno tvrdio da od oslobođenja niti jednom pravoslavcu nije bilo dopušteno imati posjed u sklopu pravne cjeline grada, čime je stjecanje bilo kakvog oblika statusa građanina bilo nemoguće.

135 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 397, 403.

136 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 397, 398.

137 U očima je gradskih otaca imanje u vrijeme kupovine vrijedilo *jedva* 250 forinti, a neovisni je vještak trebao potvrditi njihovu procjenu.

138 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 398.

139 HR-DAOS-2-KOUG, knj. 4, fol. 403, 404.

nemogućnosti pronalaženja katoličkog kupca spreman imanje prodati nekatoliku. S obzirom na pravne prepreke, Ljubibratić je isto kao i Magistrat znao da bi mnogi imućniji pravoslavci i Židovi bili spremni platiti izrazito visoku cijenu kako bi se domogli bilo kakve imovine u inače njima nedostupnom gradu, što je u ovome slučaju najvjerojatnije koristio kao polugu u svoju korist stavljajući dodatni pritisak na grad. Namjerno ili ne, učinak je bio snažan i doveo je do situacije u kojoj gradski Magistrat traži od svog vlasnika dopuštenje i pomoć za preuzimanjem imanja, unatoč jasnoj elaboraciji koju sami iznose da niti imaju sredstava za kupovinu, niti za održavanje, a još manje imaju potrebe za istim. Treća je stavka bila traženje posredovanja kod Ljubibratića da se strpi s prodajom dok ne nađe katoličkog kupca u slučaju da grad ne bude u mogućnosti otkupiti imovinu.

Sudeći prema konačnom raspletu ove imovinsko-pravne situacije, treća je stavka dopisa presudila jer Ljubibratić do odlaska iz Osijeka nije prodao svoje imanje, a grad očito nikada nije dobio dopuštenje za nerazuman otkup. Gradski je Magistrat protokol o konačnoj prodaji Ljubibratićeve imanja načinio tek 12. travnja 1778. na izvanrednoj sjednici, nakon što ih je o tome obavijestio opunomoćenik odsutnog Ljubibratića, natporučnik Fischer. Ovom prilikom imanje se navodi kao „majur i vrt s pripadajućom livadom, kao i s jednom tamo zasađenom voćkom, zajedno s preostalim vrtnim rekvizitima“,¹⁴⁰ a kupila ga je, ni manje ni više, nego „njegove ekscelencije zapovjednika gospođa generalica i barunica von Mathesen“¹⁴¹ za 100 kremničkih dukata. Dukati su procijenjeni na vrijednost od 430 forinti, a predani su u ruke Gradskog vijeća koji ih je nakon naloga samog Ljubibratića zajedno s računom i ugovorom trebao proslijediti njegovu opunomoćeniku Jovanu Vukoviću iz Donjeg grada. Bio je ovo posljednji službeni sačuvani spomen imena Jeronima Ljubibratića u osječkim spisima, a kojim je okončano svojevrсно *opsadno* stanje Unutarnjeg grada. Simbolički je tako gradska *spasiteljica* bila vrlo prikladna, naime žena upravo njihova glavnog, katoličkog, tvrđavskog zapovjednika.

Zaključak

Jeronim barun Ljubibratić od Trebinja istaknuta je vojna ličnost u povijesti i historiografiji Slavonske vojne krajine druge polovice 18. stoljeća, gdje je svojom dugogodišnjom službom ostavio značajan, ali do sada još uvijek nedovoljno istražen trag. O njegovom utjecaju, položaju i djelovanju dovoljno govori činjenica kako je bio najdugovječniji pukovnik i zapovjednik Gradiške pukovnije u njenoj povijesti te jedan od najdugovječnijih ljudi na vodećem položaju jedne Slavonske pukovnije. Dodatno ga sa Slavonijom

140 „...Mayerhöf und Garten, samt der daraufstossenden Wiesen, wie auch einige all dort eingepflanzte Italienische Obstbäume, nebst einigen...Gartenrequisiten...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 457.

141 „...Sr. Excellenz commandirende Frau Generalin und Baronessin v. Mathezen...“. HR-DAOS-2-KOUG, knj. 3, fol. 457.

povezuje i činjenica da je i prije zapovjedničke službe više od deseljeća služio i napredovao u istoj pukovnici, te s njom prošao kroz dva najteža rata terezijanskog razdoblja. Upravo je predvođeni Slavonce dobio brojne pohvale, činove i odlikovanja, od kojih se svakako najviše ističu primanje u Red Marije Terezije, što je bila najveća vojna počast Habsburške Monarhije, te uzdizanje u nasljedni plemićki stalež baruna s dodatkom *od Trebinja*. Također je u službi Gradiške pukovnije konačno dobio i promaknuće u general-bojnika i zatim carskog podmaršala, što ga je dovelo u Glavno zapovjedništvo Slavonske vojne krajine u Osijeku. Nakon osječke epizode od četiri godine, koja je bila temeljem ovog rada, odlazi iz Slavonije na mjesto vojnog guvernera Cremone u Italiji. S obzirom da je uskoro umro s činom podmaršala, Slavonska vojna krajina bila je struktura u koju je ušao kao obični kadet, a izašao kao podmaršal, ostvarivši u njoj svoje sveukupno visoko napredovanje. Ovakva službena povezanost pojedinca i jedne pukovnije, odnosno Krajine, nije bila čest slučaj.

Tijekom svojeg četverogodišnjeg boravka u Osijeku ostvario je iznadprosječnu ostavštinu na gradu u odnosu na kolege sličnog čina i službe. Međutim, ona je iz perspektive Unutarnjeg grada Osijeka bila sušta suprotnost onoj koju su bilježile vojne strukture. Dok su iz Beča pristizale pohvale na njegov rad, u očima je gradskog Magistrata u godinu dana od svog dolaska već stekao status *dušmanina*. Brojni zapisi i dopisi Magistrata svjedoče o tijeku njihova odnosa i sukobima koji su ga obilježavali, te simbola i slike koju je on predstavljao. Bez obzira što nedostaju obostrane dokumentacije o istim događajima, gradska svjedočanstva puno govore o Ljubibratiću, ali i o samome gradu. Ljubibratić je vrlo brzo nakon dolaska u Osijek pokušao kupiti imanje unutar općine Unutarnji grad, što je bilo protuzakonito s obzirom da je na snazi bila odredba gradskog statuta koja je propisivala da su u gradu mogli stanovati, imati posjed i biti punopravni građani isključivo katolici. Njemu stoga kao pravoslavcu nije bilo dozvoljeno posjedovanje imovine niti ulazak u redove građanstva, premda je dijelio isti životni prostor s civilnim gradom kao službena vojna osoba. Sukobi su eskalirali kada je preuzeo vođenje Glavnog zapovjedništva i posebno osječke Tvrđe u vrijeme odsustva glavnog zapovjednika podmaršala Mathesena. Koristeći poziciju moći u kojoj se nalazio, Ljubibratić se u više navrata upustio u razne malverzacije ekonomsko-imovinskog karaktera. Premda se Unutarnji grad osjećao posebno ugroženo i pred, kako sami navode, *stranim nastojanjima*, ipak se teško može odrediti da je sam Ljubibratić imao određene vjerske, religijske ili pak protonacionalne motive u svome djelovanju usmjerenom protiv grada, jer sve ide u prilog tome kako se radilo isključivo o materijalnoj koristi bez dubljeg motiva, odnosno tipičnoj zloupotrebi vojne moći nad civilnim stanovništvom što je bila česta praksa tog vremena. Međutim, zbog povezanosti zakonskih propisa i religije tih godina materijalni motivi nisu se mogli promatrati isključivo izolirano, što je u određenoj mjeri pružalo opravdanu podlogu za stajalište Unutarnjeg grada. U svakom činu Ljubibratića koji nije bio dijelom striktno službenog djelovanja Glavnog zapovjedništva radilo se u konačnici o djelovanju pravoslavca, što je posebno dolazilo do izražaja u njegovim privatnim sporovima koji su izlazili iz domene vojne

službe katoličkom vladaru. Tako je kupovina istog imanja od strane žene podmaršala Mathesena smatrana spasom, dok je u slučaju podmaršala Ljubibratića ona viđena kao napad, otimanje, uvreda i represija. Jedina je suštinska razlika između navedena dva podmaršala u ovome slučaju bila njihova religijska pripadnost.

Posebno je važna činjenica da je visoka razina civilne vlasti presudila u sporu oko nezakonitog posjedovanja imovine u korist Ljubibratića, čime je on postao prvi pravoslavac koji je dobio pravo na zadržavanje i uživanje imovine, premda uz određena ograničenja, u Unutarnjem gradu. Ovaj je čin reflektirao status i viđenje Ljubibratića kod različitih razina vlasti unutar Habsburške Monarhije. Lokalna vlast, određena državnim i gradskim propisima, iz žablje je perspektive u liku Jeronima Ljubibratića prvenstveno vidjela svog neposrednog vojnog zapovjednika i pravoslavca, čime se nalazila u određenoj paradoksalnoj situaciji gdje je katoličkom utvrdom upravljao nekatolik. Dvor je kao središnja vlast, u drugu ruku, u Ljubibratiću vidio svog zaslužnog podanika i vrsnog ratnika, koji je osobno kroz desetljeća opetovano dokazivao vjernost i odanost Monarhiji. Stoga je prilikom određivanja stava prema Ljubibratiću u njihovim očima činjenica što je pravoslavac bila od drugotne važnosti, te nisu vidjeli problem u tome da on dobije pravo i osobno posjedovati imovinu u gradu u kojem je to inače bilo zabranjeno njegovim sunarodnjacima. U koliziji zasluga i propisa njegova je vojna pozicija prevladala religijsku i protonacionalnu pripadnost u zakonskom pogledu unutar promatranog mikrokozmosa. Možda ne toliko upadljiva, ali svakako jednako je važna i činjenica kako su prema svemu sudeći njegove zasluge i pozicija na vojnom planu nadilazile i brojne druge osnovne zakonske propise, poput zabrane zloupotrebe vojne moći, maltretiranja, gospodarskog kriminala itd., a što su stanovnici Unutarnjeg grada učestalo osjetili na svojoj koži i na svome džepu. Razlika druge od prve stavke je u tome što nije bila službeno sankcionirana, nego samo učinkovito ignorirana i prešućivana. Jeronim Ljubibratić je stoga u službenim analima grada Osijeka ostao zapamćen kao *vojni i pravoslavni progonitelj građanstva*, zasigurno ne bez razloga barem u očima jednog provincijskog središta.

Bibliografija

Arhivi

Hrvatska – Državni arhiv u Osijeku, Osijek – fond 2 – Komorska općina Unutarnji grad (Innere Cammeral Stadt Esseg) (HR-DAOS-2-KOUG).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 1450 – Zbirka mikrofilmova gradiva iz inozemnih arhiva koji se odnose na Hrvatsku (HR-HDA-1450).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 430 – Slavonska generalkomanda (HR-HDA-430-SGK).

Objavljeni izvori i literatura

- „Liubibratich von Trebinja“, U: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser*, svezak 7, 442. Gotha: Justus Perthes, 1857.
- „Liubibratich von Trebinja“, U: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser*, svezak 13, 551. Gotha: Justus Perthes, 1863.
- Buczynski, Alexander (ur.). *Memoari baruna Franje Trencka*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015.
- Buczynski, Alexander. *Gradovi Vojne krajine II*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1997.
- Die Kriege Friedrichs des Großen – Der Siebenjährigen Krieg*, svezak 1. Berlin: Großen Generalstabe, E.S.Mittler, 1901.
- Dinić, Mihailo. *Iz srpske istorije srednjega vijeka*. Beograd: Equilibrium, 2003. / Динић, Михаило. *Из српске историје средњег вјека*. Београд: Екуилибриум, 2003.
- Farkaš, Dubravka. „Prvi statut grada Osijeka 1698.“. *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje* 4 (1997), 157-169.
- Firinger, Kamilo. „Magistarska instrukcija za grad i tvrđavu Osijek od 18. VII 1690.“. *Osječki zbornik* 13 (1971), 161-167.
- Grbić, Manojlo. *Karlovačko vladичество – Prilog k istoriji Srpske pravoslavne crkve*, knjiga 2. Karlovac: Štamparija Karla Hauptfelda, 1891. / Грбић, Манојло. Карловачко владичество – Прилог к историји Српске православне цркве, књига 2. Карловац: Штампариа Карла Хауптфелда, 1891.
- Hirtenfeld, Jaromir. *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und siner Mitglieder*. Beč: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1857.
- Krsowitz, Ferdinand Taubmann von. *Loudons Lebens und Heldenthaten*, svezak 3. Beč, 1792.
- Mamford, Lewis. *Grad u historiji*. Zagreb: Naprijed, 1968.
- Mažuran, Ive. *Od turskog do suvremenog Osijeka*. Osijek: Školska knjiga, 1996.
- Mažuran, Ive. *Urbanistički razvoj i spomenički značaj osječke Turde*. Osijek: Centar za kulturu i umjetnost Radničkog sveučilišta „Božidar Maslarić“, 1974.
- Schmidt-Brentano, Antonio. *Kaiserliche und k.k. Generale (1618-1815)*. München: Österreichisches Staatsarchiv, 2006.
- Sršan, Stjepan (ur.). *Dopisi općine Nutarnji grad (Turda) Osijek 1772.-1777. godine*. Osijek: DAOS, 2004.
- Sršan, Stjepan. *Zemljišna knjiga grada Osijeka (Turda) 1687.-1821. godine*. Osijek: DAOS, 1995.
- Stjepan Sršan (ur.). *Zapisnik općine Osijek – Turda od 1770. do 1786. Godine*. Osijek: DAOS, 1992.
- Šanjek, Franjo. „Unijatska crkva i pravoslavlje u Hrvatskoj, U: Skupina autora, *Povijest Hrvata*, knjiga II. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- Vaniček, Franz. *Spezial Geschichte der Militärgrenze*, svezak 2. Beč: K.K. Hof- und Staatsdruckerei, 1875.
- Vitek, Darko. „Osijek u XVIII. stoljeću – Od zasebnih gradskih jedinica do jedinstvenog grada“. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2004.
- Vitek, Darko. „Pravni položaj Osijeka u XVIII. Stoljeću“. *Scrinia slavonica* 5 (2005.), 99-114.
- Wrede, Alphons. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht*, svezak 5. Beč: L.W. Seidel, 1903.
- Wurzbach, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, svezak 15. Graz: Universitätsbibliothek Graz, 1866.

Wurzbach, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, svezak 17. Graz: Universitätsbibliothek Graz, 1867.

Wurzbach, Constantin. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, svezak 26. Graz: Universitätsbibliothek Graz, 1874.

SUMMARY

Jeronim, baron Ljubibratić of Trebinje and Osijek Inner City

The authors analyze complex political, military, economic and religious structures and everyday life in 18th century Osijek, based on the life of Jeronim, baron Ljubibratić of Trebinje (Dubrovnik, 1716 – Vienna, November 1st 1783). Jeronim Ljubibratić, born in an old aristocratic Orthodox family, served as an officer in Gradiška Border regiment for more than three decades, of which for more than one decade as its commander and colonel. After he was promoted to sub-marshal, he arrived in Osijek, where, from 1773 to 1777, he performed various duties within the General Command of the Slavonic Military Border. At that time, the city of Osijek was divided into three civilian municipalities: the Inner City, the Upper Town, the Lower Town and a military fortress, which was managed by the army. The military fortress and the Inner City formed one spatial unit, Tvrđa, the successor of the old town of Osijek and a baroque city-fortress typical of the period. Although administratively divided, civilian and military aspects of the city were intertwined in everyday life. The case of Jeronim Ljubibratić's time in Osijek is a unique example of this turbulent period, marked by frequent conflicts, disagreements, prejudices, violence etc. His name is recorded in the preserved sources of the city of Osijek, which enables a partial reconstruction of the relationship between a civilian provincial city and an imperial sub-marshal within the context of everyday life of the baroque city-fortress of the 18th century.

Keywords: Jeronim Ljubibratić; Osijek; Tvrđa; 18th century; Slavonic Military Frontier